

Ἡ Ποιμαντική τοῦ «Περιθωρίου»

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΒΑΡΡΙΑ*

Τὶς τελευταῖες δεκαετίες πλανᾶται συχνὰ καὶ ἀόριστα τὸ ἐρώτημα: *Τί κάνει ἢ τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο πὺν βρίσκεται στὸ «περιθώριο»;* Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἐρώτημα εἰσάγει τὸν ἐρευνητὴ σ' ἓνα χῶρο ἐπισημοῦς ἀσάφειας, πὺν καθιστᾶ ἀπαραίτητη τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνάδυση τοῦ ἐρωτήματος: *Ποιό «περιθώριο» καὶ ποιά Ἐκκλησία;* Ἀνιχνεύοντας τὸ περιεχόμενο τοῦ προσφάτως διεθνῶς καθιερωμένου ὄρου «περιθώριο», διαπιστώνεται ἡ ρευστότητα καὶ πολυσημία του. Αὐτὸ ἐξηγεῖ, μέχρις ἐνὸς σημείου, τόσο τὴ δυσκολία κοινωνιολογικῆς καὶ κοινωνιοψυχολογικῆς προσέγγισης τοῦ γεγονότος τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου, ὅσο καὶ τὴν ἀσάφεια τοῦ ἀρχικοῦ ἐρωτήματος.

A. Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου»

Τὸ φαινόμενο τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου, μὲ τὶς ἐκρηκτικὲς διαστάσεις πὺν πῆρε κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ἀπασχόλησε τὴν Ποιμαντικὴ τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ τὴ θεολογία τους. Ἡ πολιτισμική, πολιτική, οἰκονομική, ἰδεολογική καὶ θρησκευτικὴ ἰδιομορφία κάθε λαοῦ στὸν πλανήτη μας δημιούργησε καὶ ἀνάλογη ποικιλομορφία στὴ δομὴ καὶ ἐξέλιξη τῶν κοινωνιῶν, ἡ ὁποία καὶ προσέδωσε στὴν ἔννοια τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου διαφορετικὸ κατὰ περίπτωσιν περιεχόμενο. Στὶς ἰδιαίτερες αὐτὲς γιὰ κάθε κοινωνία συνθήκες, δημιουργήθηκαν ἐπίσης ἰδιαίτερες συντεταγμένες κατανόησης τοῦ φαινομένου τοῦ κοινωνικοῦ περιθωρίου καὶ ἰδιαίτερες ἀνάγκες ἀντιμετώπισης του ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ποιμαντικῆς.

Στὴν ἐποχὴ μας μάλιστα, ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης, κατὰ τὴν ὁποία ἐκμηδενίζονται ταχύτατα οἱ γεωγραφικὲς, ἰδεολογικὲς, πολιτικὲς καὶ μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ οἱ πολιτισμικὲς ἀποστάσεις ἀλλὰ ἀντιθέτως βαθαίνουν οἱ οἰκονομικὲς καὶ οἱ κοινωνικὲς, ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τῆς περιθωριακότη-

---

* Ὁ Ἀριστείδης Βαρριάς εἶναι Δρ. Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ.

τας ἀποκτᾶ ιδιαίτερη βαρύτητα. Στὸ χῶρο τῆς ποιμαντικῆς πρακτικῆς τῆς Δύσης τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια ἀναπτύχθηκε ἕνας ἰκανὸς ἀριθμὸς προσπαθειῶν καὶ δραστηριοτήτων ποὺ ἀναφέρονται σὲ ὄψεις τῆς περιθωριακότητας. Ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ καὶ Ψυχοθεραπεία, ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, ἡ Μινγιούγκ Θεολογία, ἡ Θεολογία τῆς Περιθωριακότητας καὶ τὸ Μοντέλο τῆς Ἐνσάρκωσης συνιστοῦν προσπάθειες οἱ ὁποῖες, ἀναγόμενες σὲ μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου», ἀποκαλύπτουν τόσο τὴ δυναμικὴ τους ὅσο καὶ τὶς ἀδυναμίες τους¹.

Ἡ κριτικὴ προσέγγιση τῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν προτάσεων ποὺ ἡ ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ποιμαντικὴ ἀνέπτυξε κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες στὴν προσπάθειά της νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα: *Τί κάνει καὶ τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὸ «περιθώριο»*, ἐπιτρέπουν νὰ ἀναδυθῆῖ ἡ σπουδαιότητα καὶ ἡ σημασία ἀναζήτησης ἰκανοποιητικῆς ἀπάντησης. Τὸ πιὸ σημαντικό, ὄντως, εἶναι ὅτι τὸ κάθε μοντέλο φωτίζει μὲ ἕνα δικό του τρόπο ὄψεις τοῦ ζητήματος, ἔτσι ποὺ ἡ σφαιρικὴ μελέτη αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν νὰ ἀναδεικνύει (μέσα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα ἀλλὰ καὶ τὶς ἀδυναμίες τους) στὸ πολυδιάστατο πεδίο τοῦ θεολογικοῦ καὶ κοινωνιοψυχολογικοῦ προβληματισμοῦ τὸν συνεκτικὸ ἄξονα μιᾶς «ποιμαντικῆς τοῦ περιθωρίου».

Ἡ μελέτη τῆς *Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς καὶ Ψυχοθεραπείας*, στὴν προοπτικὴ της ὡς μοντέλου Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου», ἀναδεικνύει ὅτι, παρ' ὅτι ὁ ὀρίζοντάς της μπορεῖ νὰ ἐπεκτείνεται σὲ πολλὲς ὄψεις τοῦ πολυδιάστατου κοινωνικοῦ «περιθωρίου», παρακάμπτει τὸ θεμελιακὸ ἐρώτημα *«Ποιά Ἐκκλησία καὶ ποιοῦ περιθώριο»* καὶ ἀδυνατεῖ νὰ προσεγγίσει τόσο τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ διάσταση τοῦ «περιθωρίου» ὅσο καὶ τὴ δυναμικὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων μέσα στὴν ὁποία αὐτὸ ἀναδύεται.

Ἐγκλωβισμένη μονοδιάστατα στὸ «ἀσυγχύτως» τῆς ἀνθρώπινης ἀτομικότητας καὶ στὴν ψυχολογιοποίηση τῶν συμπεριφορῶν, περιορίζεται στὰ ὅρια τῆς ἐκλεκτικῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς συνάντησης. Βεβαίως, ἀξιοποιεῖ τὴ γνώση καὶ τὴν πείρα τῆς Ψυχοθεραπείας, ὥστε νὰ ὑπηρετήσῃ θετικὰ τὸ συμβουλευτικὸ ρόλο τοῦ ποιμένα στὴ σχέση του μὲ «καθὼς πρέπει» πιστοὺς ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτὸν γιὰ συμβουλὴ καὶ βοήθεια, ὅταν ἀντιμετωπίζουν κάποιον πρόβλημα ποὺ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχετίζεται μὲ τὴν περιθωριακότητα. Λει-

1. Γιὰ τὰ μοντέλα αὐτὰ Ποιμαντικῆς τοῦ «Περιθωρίου», βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Περιθωρίου*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2005.

τουργεϊ, όμως, όχι ως Ποιμαντική του «περιθωρίου», αλλά ως προβληματοκεντρικό μοντέλο ποιμαντικής συνάντησης με άτομα που έχουν πρόσβαση σε μία τέτοια διαδικασία. Έτσι αυτά, έστω κι αν, πρόσκαιρα ή όχι, βιώνουν προβλήματα περιθωριακότητας, κατά κανόνα δεν είναι «έκτός κοινωνίας» ή στο περιθώριό της. Η Ποιμαντική Συμβουλευτική και Ψυχοθεραπεία, παρά τόν «θησκευτικό» ή ακόμη και έκκλησιαστικό χαρακτήρα της, κινείται στις συντεταγμένες του «κόσμου», όπου ή διαφορά βιώνεται ως διαίρεση και πρόβλημα. Ύπηρετείται έτσι λανθάνοντως ή νόρμα της συγχυτικώς διηρημένης ανθρώπινης κοινωνίας.

Η μελέτη του μοντέλου της Θεολογίας της Άπελευθέρωσης υπογραμμίζει το δομικό χαρακτήρα της άμαρτίας και θέτει με ζωηρό τρόπο τα ζητήματα των σχέσεων της άμαρτίας με την κοινωνική ανισότητα, την περιθωριοποίηση των αδυνάτων και την «παραγωγή» του κοινωνικού «περιθωρίου» ως του δομικού προϊόντος των άμαρτημένων δομών του «κόσμου». Στο πλαίσιο αυτό θεώρησης της άμαρτίας, ή εν Χριστώ σωτηρία κατανοείται ως άπελευθέρωση του «περιθωρίου» και αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Έτσι ή Ποιμαντική του «περιθωρίου» όρίζεται στο πεδίο του συλλογικού αγώνα για την αλλαγή των άμαρτημένων δομών.

Το μοντέλο της Θεολογίας της Άπελευθέρωσης, όντως, δίνει τις δικές του άπαντήσεις στο αρχικό θεμελιακό ερώτημα: «Ποιά Έκκλησία» μπορεί να κάνει τί για ποιά «περιθώριο». Αναδεικνύει ζωτικές πλευρές του αίτηματος μίας Ποιμαντικής του περιθωρίου και καταθέτει στην παγκόσμια και διομολογιακή θεολογική σκέψη έναν ζέοντα προβληματισμό. Βεβαίως, στη δυτικο-καπιταλιστική υπερέμφαση του άσυγχύτως της άτομικής ύπόστασης, ή Θεολογία της Άπελευθέρωσης άπαντᾶ με υπερέμφαση του «άδιαιρέτως» της άπροσώπου όμογενοποιημένης συλλογικότητας του «περιθωρίου». Η συλλογικότητα αυτή μάλιστα, αναπτύσσοντας τη συνείδηση ότι άποτελεί την Έκκλησία και στρατευμένη στην πάλη της για την αλλαγή των δομών, εισάγεται σε άντιθετικά σχήματα και δίπολα άκοινωνισίας, τα όποια διακυβεύουν το ήθος της Έκκλησίας ως κοινωνίας των έτεροτήτων.

Η διαμορφούμενη στις μέρες μας *Μινγιούγκ Θεολογία και Ποιμαντική* βασικά κινείται στο πεδίο το όποιο καθόρισε ή Θεολογία της Άπελευθέρωσης. Κάνει μία διεύρυνση του περιεχομένου της έννοιας «περιθώριο» εισάγοντας σ' αυτό τις διαστάσεις της φυλετικής έτερότητας, χωρίς να διαφοροποιεί βασικά τις συντεταγμένες κατανόησης του φαινομένου. Η δύναμη, ως το κριτήριο όριοθέτησης του δίπολου νόρμας και περιθωριακότητας, άποκτᾶ έτσι ευρύτε-

ρες τῶν οἰκονομικῶν διαστάσεις καὶ ἐπηρεάζει ἀντίστοιχα καὶ τὸ στόχο τῆς ποιμαντικῆς τῆς.

Ἡ μέχρι ἄρνησης τῆς ἱστορικῆς σάρκας τῆς Ἐκκλησίας προσαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας στὴν πολιτισμικὴ ταυτότητα καὶ τὶς συνθήκες τῶν Μινγιούγκ ὑπηρετεῖ τὸν κύριο στόχο τῆς Μινγιούγκ ποιμαντικῆς, πού εἶναι ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἀμαρτημένων δομῶν πού γεννοῦν τὸ «περιθωρίο» ὡς θῦμα τους. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ κάνει πιὸ ἐμφανῆς τὸ γεγονός ὅτι τὸ κοινὸ γιὰ τὶς δύο θεολογίες ἐκκλησιολογικὸ ἔδαφος ἀνάπτυξης τῆς ποιμαντικῆς τους εἶναι προῖον μίας ἀνάπηρης Ἐκκλησιολογίας, πού δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγκλωβίζεται ἔτσι σὲ μίαν «κοσμικὴ» ἀντίληψη τῆς Ἐκκλησίας ὡς συλλογικότητας ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ θρησκευτικὰ ὁμογενοποιημένων ἀνθρώπων, τὴν ὁποία συλλογικότητα ἐξασφαλίζει ἡ κοινὴ πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ὁ θρησκευτικὰ χρωματισμένος στόχος τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς.

Γιὰ μίαν Ποιμαντικὴν τοῦ «περιθωρίου», ὅπως ἄλλωστε καὶ γιὰ κάθε ἔκφραση τῆς Ποιμαντικῆς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ πιὸ καιρῖο ζητούμενο ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι νὰ διαφυλάσσεται ἡ ἀλήθεια τοῦ «ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως» ὑπάρχοντος προσώπου τοῦ μυριοὑπόστατου Ἀδάμ καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου κοινωνίας ὅλων τῶν ἑτεροτήτων. Τὴν ἀναγκαιότητα αὐτὴ ὑπογράμμισε μὲ ἕναν ἀρνητικὸ τρόπο τὸ *μοντέλο τῆς Περιθωριακότητας*. Ὁ εἰσηγητὴς του, ἀναλύοντας ἀριστοτεχνικὰ τὸ «ἀσυγχύτως» τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ δικαιώνοντας τὴν ὑποστατικὴ ἑτερότητα τοῦ κάθε ἑνός, προσπαθεῖ νὰ παραστήσει τὴν περιθωριακότητα ὡς τὴν κατὰ Θεὸν νόρμα. Τὸ μονοδιάστατο τοῦ πεδίου θεώρησής της καὶ ὁ περιορισμὸς της στὴ σφαῖρα τῆς «οἰκολογίας τοῦ νοῦ» καταλύει κάθε ἔννοια κοινότητας βίου καὶ ἐξορίζει τὴν Ἐκκλησία στὸν νεφελώδη χῶρο μιᾶς οὐτοπικῆς ἐσχατολογικῆς συνύπαρξης ἀτομικῶν ἑτεροτήτων. Ἐτσι ἡ Ποιμαντικὴ του δὲν εἶναι πλέον ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας (μιά πού γιὰ τὸν εἰσηγητὴ ἡ «τωρινή» Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἡ πραγματικὴ), γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει στὸ ἐπίπεδο τῶν σχέσεων καὶ πρακτικῶν βίου πού ἡ Ἐκκλησία, ὡς εὐχαριστιακὴ καὶ ἐσχατολογικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων, βιώνει ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι στὸ κάθε «νῦν» τῆς καθολικότητάς της.

Τέλος, ἡ μελέτη τοῦ *μοντέλου τῆς Ἐνσάρκωσης* φωτίζει τὴν ὀπτικὴ ἀφ' ἑνός τοῦ «περιθωρίου» μέσα στὶς διαστάσεις τῆς πολυδιασπασμένης κοινωνικῆς μας πραγματικότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου» στὸ πεδίο τῆς διαλεκτικῆς «κόσμου» καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ πρόταση τοῦ μοντέλου τῆς «Ἐνσάρκωσης», ἀξιοποιώντας θετικὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς ἀδυναμίες τῶν προηγούμε-

νων μοντέλων της «Σταυροφορίας» και «Μετάνοιας», της Ποιμαντικής Συμβουλευτικής, των Θεολογιών της Απελευθέρωσης και της Μινγιούγκ, επαναπροσανατολίζει την Ποιμαντική του «περιθωρίου» στην εκκλησιαστική της προοπτική. Μάλιστα, επισημαίνοντας την αδυναμία της εκκλησιαστικής κοινότητας να κάνει την απαιτούμενη αγαπητική και κενωτική «έξοδο» προς το «περιθώριο», εστιάζει κείρια στο ρόλο της εκκοσμίκευσης των εκκλησιαστικών κριτηρίων κατηγοριοποίησης των ανθρώπων, στην ποιμαντική προσπάθεια προσέγγισης του «περιθωρίου». Παράλληλα μάλιστα ευαισθητοποιεί στην ανάγκη προσδιορισμού της ποιμαντικής λειτουργίας στο πλαίσιο της έντονης βίωσης του μυστηρίου της Ἐκκλησίας.

Β. Περιθωριακότητα και Ἐκκλησία

1. Ὁ ὅρος «Ποιμαντική τοῦ ἑπιθωρίου»². Ἡ πολυσημία τοῦ περιεχομένου τοῦ ὅρου «περιθώριο» καὶ τῶν συναφῶν μὲ αὐτὸν ὄρων, τόσο στὴν κοινωνιολογικὴ βιβλιογραφία ὅσο καὶ στὴν πολιτικὴ, δημοσιογραφικὴ καὶ καθημερινή του χρῆση, ἀντανακλᾷ πράγματι τὴν ὑπάρχουσα ρευστότητα στὴν κατηγοριοποίηση συμπεριφορῶν ἀτόμων καὶ ομάδων ὡς περιθωριακῶν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ὅρος «περιθώριο» φαντάζει ὡς μία ἀπροσδιόριστη, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ ὅριά της, νοητικὴ κατασκευὴ, ἢ ὁποῖα στὸ πεδίο τῶν διαμορφωμένων στὴν ἐκάστοτε κοινωνία κοινωνικῶν σχέσεων ὑπηρετεῖ τὴ νοηματοδότηση μίας ἀντίστιξης ἀνάμεσα σ' ἓνα ἰδεατὸ «ἐμεῖς οἱ καθὼς πρέπει» καὶ σ' ἓνα ἐπίσης ἰδεατὸ «οἱ ἄλλοι, οἱ παράξενοι καὶ οἱ ἀταίριαστοι». Ἡ Ποιμαντικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τοῦ οὐσιαστικοῦ Θεολογία, νοεῖται ὡς ὁ ἐπιστημονικὸς κλάδος τῆς Θεολογίας ὁ ὁποῖος «μεθοδεύει τὴ θεωρητικὴ διασάφηση καὶ πρακτικὴ ἐνύληση τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»³. Ὡς προσδιοριστικὸ τῆς φροντίδας, παραπέμπει σ' αὐτὴν

2. Γιὰ τὴν ἐννοιολογικὴ προσέγγιση τῶν ὄρων «περιθώριο» καὶ «Ποιμαντικὴ τοῦ “περιθωρίου”» βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Περιθωριακότητα καὶ Ἐκκλησία*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 19-47.

3. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, «Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία», *Σύναξη* 25 (1988), σ. 21-22.

καθ' ἑαυτὴν τὴν ποιμαντικὴ διάσταση τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγέννησης τοῦ ἀνθρώπου⁴.

Ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1950 κυρίως (ὁπότε καὶ ἀναπτύσσονται ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία, ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχοθεραπεία καὶ ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ), ὁ ὄρος Ποιμαντικὴ ἀρχίζει νὰ ἐπιδέχεται σύζευξη μὲ γενικὲς ἀντικειμενικὲς πού περιορίζουν ὡς ἀντικείμενα τῆς Ποιμαντικῆς συγκεκριμένα πεδία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἢ προβλήματα πού βιώνει τὸ ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας στὴν κοινωνικὴ του ἀναστροφή. Ἔτσι στὴν παγκόσμια βιβλιογραφία τῆς Ποιμαντικῆς κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους συγγράμματα μὲ θέμα τὴν Ποιμαντικὴ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας, Ποιμαντικὴ τοῦ ἀστικοῦ περιβάλλοντος, Ποιμαντικὴ τοῦ πένθους κ.ἄ. Ἀπὸ τὴ δεκαετία μάλιστα τοῦ 1970 καὶ ἐδῶ, δημοσιεύεται ἰκανὸς ἀριθμὸς συγγραμμάτων τὰ ὁποῖα ὀρίζουν ὡς ἀντικείμενο τῆς Ποιμαντικῆς κοινωνικὲς κατηγοριοποιήσεις. Μέσα ἀπὸ μία ἄδηλη ἐξέλιξη καὶ μᾶλλον ἀβασάνιστη ἀποδοχὴ τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων, εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος συγγράμματα μὲ θέμα τὴν Ποιμαντικὴ τῆς νεανικῆς ἡλικίας, τὴν Ποιμαντικὴ τῶν φυλακισμένων, τῶν ἄγαμων μητέρων, τῶν ἀλκοολικῶν καὶ ἐξαρτημένων ἀπὸ ναρκωτικά, τῶν ἀτόμων μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες καὶ (ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1980) τῶν ὁμοφυλοφίλων, τῶν πασχόντων ἀπὸ AIDS κ.ἄ.⁵

Ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶχαμε μέχρι προσφάτως συναντήσῃ στὴ βιβλιογραφία τὸν ὄρο Ποιμαντικὴ τοῦ περιθωρίου⁶, ὡς ἔννοια πλέον ἢ Ποιμαντικὴ τοῦ «πε-

4. Βλ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, *Παγκοσμιότητα καὶ Ὁροδοξία*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 2000, σ. 265.

5. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος βλ. ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Ἐπίσκοπος Ἀχελώου, *Τὸ σύγχρονο ἀστικό περιβάλλον ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα* (διδασκατορικὴ διατριβὴ) 1980, ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ποιμαντικὴ τῆς Οἰκογένειας», *Θέματα Ποιμαντικῆς Δεοντολογίας*, Ἀθήνα 1993, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΨΑΝΗΣ (νῦν καθηγούμενος Ἱ. Μ. Γρηγορίου), *Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων*, Ἀθήνα 1969, ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΑΡΡΙΑΣ, «Ἡ συνταξιοδότηση ὡς κρίση», Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ., τόμος 14, Θεσσαλονίκη 2004, κ.ἄ.

6. Μόλις τὸ 1999 ἀνατέθηκε στὸν γράφοντα νὰ συντάξῃ διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα «Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ Περιθωρίου». Ἡ Διατριβὴ κατατέθηκε τὸ 2003 καὶ ἐγκρίθηκε μὲ ἄριστα. Ἀπ' αὐτὴ τὴ διατριβὴ προέκυψαν τὰ βιβλία «Περιθωριακότητα καὶ Ἐκκλησία» καὶ «Μοντέλα Ποιμαντικῆς τοῦ Κοινωνικοῦ "Περιθωρίου"», τὰ ὁποῖα φέρονται ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο «Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ Περιθωρίου», ἐγκαινιάζοντας ἔτσι στὴν παγκόσμια βιβλιογραφία τὸν παραπάνω ὄρο.

ριθωρίου» είναι ένα γεγονός, μιὰ πού ἡ πλειοψηφία τῶν παραπάνω κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων (οἱ ὁποῖες, ὡς ἀντικείμενα, προσδιορίζονται συγκεκριμένα πεδία τῆς Ποιμαντικῆς) ἀνάγονται στήν τυπολογία τῆς περιθωριακότητας, σέ στιγματισμένες δηλαδή ὡς «περιθώριο» κοινωνικῆς κατηγοριοποιήσεις.

Τὸ θεμελιακὸ ἐν προκειμένῳ ἐρώτημα πού ἐγείρεται ἀπὸ τὴ σύζευξη τῶν ὄρων «Ποιμαντικὴ» καὶ «περιθώριο» εἶναι τὸ κατὰ πόσον ὁ ὅρος *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»* ἢ Ποιμαντικὴ μιᾶς κάποιας περιοχῆς τῆς περιθωριακότητας συνιστᾶ (συνειδητὰ ἢ ἀνεπίγνωστα) ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑποκειμένων τῆς Ποιμαντικῆς υἱοθέτηση τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν κατηγοριοποιήσεων τοῦ «περιθωρίου».

Στὸ πεδίο μάλιστα τῶν σχέσεων, ὁ ὅρος «περιθώριο» χαρακτηρίζει πλέον ὄχι κατηγοριοποιήσεις ἀτόμων καὶ ὁμάδων βάσει κοινῶν χαρακτηριστικῶν, ἀλλὰ κυρίως τὶς διαμορφούμενες σὲ κάθε περίσταση κοινωνικῆς στάσεις πού ὁ κοινωνικὸς ἀμυντικὸς μηχανισμὸς ὑπαγορεύει ἀπέναντι σὲ συμπεριφορὲς πού ξενίζουν. Τοιουτοτρόπως ἡ προσέγγιση τῆς ἔννοιας τοῦ «περιθωρίου» προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο (ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ) πού κατηγοριοποιεῖ ἓνα ἀντι-κείμενο (ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ) ὡς «περιθώριο». Τὸ ἐρώτημα πού ἐγείρει αὐτὴ ἡ ὀπτικὴ εἶναι ἀκόμη πιὸ καίριο: Πόσο τὸ ὑποκείμενο τῆς ποιμαντικῆς ταυτίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν κοινωνικὰ κατηγοριοποιημένη ἐνδοομάδα τῶν «καθὼς πρέπει», ἢ ὁποῖα ἀντιπαρατίθεται στὴν ἐξωομάδα τῶν ἄλλων, τὴ στιγματίζει καὶ τὴν περιθωριοποιεῖ;

Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν προβληματικὴ, ὁ ὅρος *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»*, ὡς ὅρος καὶ ὡς ἔννοια, δὲν κληρονομεῖ μόνο ὅλη τὴν τρέχουσα ἀσάφεια καὶ ρευστότητα τοῦ ὅρου *περιθώριο*, ἀλλὰ ἐπιπλέον συνιστᾶ ἓνα πεδίο ποικίλων ἀντινομῶν στὰ ἐπίπεδα τῶν προθέσεων, τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων, τῶν σχέσεων καὶ τῶν πρακτικῶν. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ «περιθώριο» εἶναι κατανοητὸ μόνο ὡς μία κατασκευὴ ἀνάμεσα σὲ ἓνα «ἐμεῖς» πού περιθωριοποιεῖ καὶ ἓνα οἱ «ἄλλοι» πού περιθωριοποιεῖται, ἡ χρῆση τοῦ ὅρου *Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου»* δικαίως δημιουργεῖ στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία κάποια δυσφορία. Ὁ ὅρος εἶναι ἀνεκτὸς μόνο ὡς *Ποιμαντικὴ* (γι' αὐτὸ καὶ μεταμορφωτικὴ) προσέγγιση τῆς περιθωριακότητας, ἐνὸς δηλαδή γεγονότος στὰ πλαίσια τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τοῦ πεπτωκότος καὶ κατακερματισμένου ἀνθρώπινου Προσώπου.

Γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Θεολογία, τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ «ἀνάγνωσις» τῆς περιθωριακότητας μέσα στὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα εἶναι τὸ καθολικὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Αὐτὸ τὸ ἦθος ὀρίζει τὶς κατευθύνσεις μίας

Ἐκκλησίας Ποιμαντικῆς τοῦ κοινωνικοῦ «περιθωρίου». Ἐπιχειρεῖται ἔτσι ἡ θεώρηση τοῦ «περιθωρίου» μέσα ἀπὸ τὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας (ὅπως ἐκφράζεται στὸ βίωμα, τὴ λατρευτικὴ ζωὴ, τὴν Πατερικὴ παράδοση καὶ τὴ θεολογικὴ σκέψη τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανοσύνης) καὶ μέσα ἀπὸ τὴν κοινωνιο-ψυχολογικὴ δυναμικὴ τῆς περιθωριακότητος, στὸ πλαίσιο τόσο τῆς κοινωνικῆς ὅσο καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πραγματικότητος. Αὐτὴ ἡ θεώρηση προσφέρει δυνατότητες, ὥστε νὰ ἀναδειχθεῖ τὸ πεδίο καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς ποιμαντικῆς φροντίδας τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ «περιθώριο».

*II. Ἡ λειτουργία τῶν ὄριων*⁷. Στὴ διήγηση τῆς Γενέσεως, ἡ πρὸ τῆς πώσεως παραδείσια κατάσταση προϋποθέτει τὴν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ συνειδητοποίηση καὶ ἀποδοχὴ τῆς δικῆς του ἑτερότητας σὲ σχέση τόσο μὲ τὸ Θεό-δημιουργό του ὅσο καὶ μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ δημιουργία. Τὸ ὄριο τῆς ἑτερότητας αὐτῆς λειτουργεῖ ὡς ὄρος ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαίρετου εἰρήνης (εἶρω=συνδέω) καὶ κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴν κτίση.

Μετὰ τὴν πώση, τὸ ὄριο πλέον ἐμφανίζεται ὡς ὁ μεσότοιχος ποὺ χωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι δυνατόν νὰ γκρεμιστεῖ. Τὸ ὄριο σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα μετατρέπεται ἀπὸ ὄρο κοινωνίας προσώπων σὲ ὄριο διαίρεσης, σὲ μεσότοιχο διάστασης καὶ ἀντίστιξης ἀτομικότητων. Αὐτὴ ἡ ἔκπτωση τῆς ἔννοιας τοῦ ὄριου προηγεῖται κάθε ἀπόπειρας κατάργησής του. *Ἡ διαφορετικά: κάθε ἀπόπειρα κατάργησης τοῦ ὄριου τῶν ἑτεροτήτων καταργεῖ τὴ λειτουργία τοῦ ὄριου ὡς ὄρου ἀποδοχῆς καὶ κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων.* Ἡ πώση καὶ διαστροφή πλέον τοῦ ὄριου ἀπὸ ὄρο κοινωνίας σὲ ὄρο ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων ἐπιβάλλει τὴν ὁμοειδέα ὡς τὸν μοναδικὸ δρόμο ἐπίτευξης οὐσιαστικῆς κοινωνίας στὴν πεπτωκυῖα πλέον φυσικὴ καὶ κοινωνικὴ μας πραγματικότητα. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ὁμοειδέα ἀποτελεῖ οὐτοπία, ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει σὲ νοητικὲς κατασκευὲς ὁμοειδέας καὶ στὴ συνέχεια ἀντίστιξη αὐτῆς τῆς βεβιασμένης ὁμοειδέας μὲ ὅ,τι θεωρεῖ ἀλλότριον, ξένο καὶ διαφορετικόν.

Στὴν κοινωνικὴ μας πραγματικότητα, ἡ ὄριοθέτηση τῆς κανονικότητος καὶ τῆς περιθωριακότητος εἶναι ἓνα φαινόμενο πολυσύνθετο καὶ πολυδιάστατο. Σχετίζεται μὲ τὴν ἰδεολογία καὶ τὴν κουλτούρα τῆς κάθε κοινωνίας, τὴ θρησκεία, τὶς διαμορφωμένους κοινωνικὲς στάσεις, τὶς ἀναπαραστάσεις καὶ τὰ στερεότυπα ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἐκάστοτε συνθηκῆς, τὶς διαμορφωμένους κοινωνικὰ

7. Γιὰ τὰ ὄρια καὶ τὴ λειτουργία τους βλ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΑΡΡΙΑΣ, *Περιθωριακότητα καὶ Ἐκκλησία*, Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 49-87.

σχέσεις, τούς στόχους και τις επιδιώξεις τις όποιες επιβάλλουν κάθε φορά οί περιστάσεις.

Ἡ θεσμοθετημένη ἢ ὄχι ἐπιβολή τῶν ὀριοθετήσεων κανονικότητας και περιθωριακότητας, μέσω τῶν μηχανισμῶν τῆς κάθε κοινωνίας, ὑπηρετεῖ τούς στόχους της και ἀνταποκρίνεται στίς προκλήσεις τις ὀποιες ἀντιμετωπίζει ὁ ἀμυντικός της μηχανισμός. Ἡ κυροδότηση ὁμως και ἡ «δικαίωση» αὐτῶν τῶν ὀριοθετήσεων ἀναζητεῖται στό κοινό περι ἠθικῆς αἴσθημα, ὅπως αὐτό πηγάζει ἀπό τή φυσική τῶν πραγμάτων τάξη, τήν κοινή λογική και τή θρησκεία⁸. Ἔτσι, ἀντιστοιχῶς, τὰ ὅρια ἀνάμεσα στό κανονικό και τὸ περιθωριακό ἐνδύονται κατά περίπτωσιν τὸν μανδύα τοῦ φυσικοῦ, τοῦ αὐτονόητου ἢ τοῦ θείου θελήματος.

Οἱ ἀναγωγές αὐτές τῶν ὀρίων τῆς κανονικότητας, προκειμένου νὰ ἔχουν τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα, γίνονται μὲ τρόπο ἐπιλεκτικό, μιὰ πού στήν κοινή λογική τὸ φυσιολογικό, τὸ λογικό και τὸ θρησκευτικό δέον σπανίως συμπίπτουν. Μάλιστα αὐτές οἱ τρεῖς πηγές νοηματοδότησης τῆς κανονικότητας και τῆς ἀντιστοιχῆς περιθωριακότητας τις περισσότερες φορὲς ἐκπέμπουν ἀλληλοσυγκρουόμενα μηνύματα και λειτουργοῦν μέσα σὲ δικά τους ξεχωριστὰ ὅρια ἀντίληψης και κατανόησης τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, ὥστε νὰ ὑπαγορεύουν διαφορετικὲς ὀριοθετήσεις και διαφορετικούς τρόπους ἀντιμετώπισης αὐτῆς τῆς πραγματικότητας.

Γιὰ παράδειγμα, ἡ ἴδια ἢ λογική τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης εἶναι ἢ πλέον φυσική ἔκφραση τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπάρχοντος ἀνθρώπινου προσώπου. Μέσα ἀπὸ τὴν ὀπτική τῆς ἀγάπης φαίνεται ὡς μωρία τὸ ἀνελέητο κυνήγι τοῦ πλουτισμοῦ, τῆς δύνამης και τῆς δόξας, δηλαδή «τὰ τῶν κοσμικῶν κατορθώματα»⁹. Ἀπὸ τὸν κόσμο ὁμως τῆς πεπτωκυίας ἀτομικῆς και συλλογικῆς ὑπαρξης, τῆς κλεισμένης στὸν ἀτομοκεντρισμὸ τῆς ἀκοινωνησίας, αὐτὴ ἢ ἀγάπη βιώνεται ὡς οὐτοπία¹⁰ και παραλογισμός¹¹, ἐπαληθεύοντας τὸ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου: «ὅτι ἔρχεται καιρὸς, ἵνα οἱ

8. Γιὰ τὸν κοινωνικό χαρακτήρα τῆς θρησκείας και τὸ ρόλο της στή νοηματοδότηση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, βλ. ΓΟΥΛΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Γενική Κοινωνιολογία*, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Α.Ε. 1997 (5) σ. 165.

9. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης* 3.85, P.G. 90.1044A.

10. Βλ. ΓΟΥΛΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, «Δόγμα και ἦθος στή ζωὴ και τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας», *Μαρτυρία ζωῆς*, Ἀθήνα: Ἄρμος 1999, σ. 17.

11. Βλ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Δοκίμιο κοινωνιολογίας τῆς ἠθικῆς», *Σύναξη* 63 (1997), σσ. 23-24.

ἄνθρωποι μανῶσι, καὶ ἐπὶ ἰδῶσί τινα μὴ μαινόμενον, ἐπαναστήσονται αὐτῷ λέγοντες ὅτι Σὺ μαίνη, διὰ τὸ μὴ εἶναι ὅμοιον αὐτοῖς»¹². Τὸ κατόρθωμα τῆς ἀγάπης αὐτῆς, πὺν κάνει τὸν ἀγαπῶντα νὰ εὐχεται: «εἰ δυνατὸν ἦν μοι εὐρεῖν κελεφόν· καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ ἔμὸν σῶμα, καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ»¹³ καὶ τὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀναζήτηση τοῦ «οἰκείου συμφέροντος ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι»¹⁴ ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸν «κόσμο» ὡς παρὰ πτωμα, ὡς «πτῶμα μέγα»¹⁵, καὶ ξενίζει ὡς ἀφύσικη κατάστασις¹⁶.

Στὴν πεπτωκυῖα μας πλέον πραγματικότητα, τὸ λογικὸ καὶ τὸ φυσικὸ ὀριοθετοῦνται μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ ἡ ὀριοθέτηση τοῦ κανονικοῦ, τοῦ «καθὼς πρέπει» ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τοῦ περιθωριακοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη, συνιστᾷ δίπολο ἀκοινωνησίας, τὸ ὁποῖο δίνει περιεχόμενο καὶ ρυθμίζει τὶς κοινωνικὲς συγκρίσεις. Παρὰ τὴ ρευστότητα, πολυπλοκότητα καὶ ποικιλία τῆς τυπολογίας αὐτοῦ τοῦ δίπολου ἀπὸ κοινωνία σὲ κοινωνία καὶ ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, ὡς ὁ κοινὸς χαρακτήρας του καὶ ὡς τὸ φαινόμενό του διαφαίνεται ὁ παράγων δύναμη. Οἱ τρόποι ἔκφρασης τῆς δυνάμεως συχνὰ ποικίλλουν τόσο, ὥστε νὰ συγκαλύπτουν τὴν καταλυτικὴ τῆς παρουσίας σὰ βαθύτερα κίνητρα τῶν ἐνεργειῶν καὶ σχέσεών μας μὲ τοὺς ἄλλους.

Ὅταν ὁ παράγων δύναμη ἐκφράζεται στὸ πεδίο πὺν ὀρίζεται μεταξὺ φυσικῆς ρώμης καὶ φυσικῆς ἀδυναμίας, δημιουργεῖ κατηγοριοποιήσεις τοῦ τύπου: ἄνδρες (οἱ δυνατοί) καὶ γυναῖκες (οἱ ἀδύναμες), νέοι (οἱ δυνατοί) καὶ γέροι/παιδιά (οἱ ἀδύναμοι), ὑγιεῖς (οἱ δυνατοί), ἀνάπηροι καὶ ἀσθενεῖς (οἱ ἀδύναμοι) κ.ο.κ. Στὸ ἐθνοτικὸ καὶ πολιτισμικὸ πεδίο ὁ παράγων δύναμη δημιουργεῖ ἐπίσης ἀντιθετικὰ σχήματα ἀκοινωνησίας τοῦ τύπου: λευκοί / μαῦροι, Δύση (Εὐρωπαϊοὶ καὶ Ἀμερικανοί) / τρίτος κόσμος, πολιτισμένοι / βάρβαροι, ἀνεπτυγμένοι / ὑπανάπτυκτοι, κ.ο.κ. Μὲ παρόμοιο τρόπο, ὅταν ὁ παράγων δύναμη ἐκφράζεται στὸ πεδίο πὺν ὀρίζεται μεταξὺ κοινωνικῆς ἰσχύος καὶ κοινωνικῆς ἐξαθλίωσης, δημιουργεῖ ἀντιθετικὰ ζεύγη τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν ὡς δίπολα ἀκοινωνησίας καὶ σὰ ὁποῖα κάθε κατηγοριοποίηση παραπέμπει στὸ βασικὸ δίπολο: δυνατός / ἀδύνατος. Τέτοια ἀντιθετικὰ ζεύγη γιὰ παράδειγμα

12. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περί τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου* 25, P.G. 65.84.

13. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περί τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος* 26, P.G. 65.116.

14. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὀμιλία εἰς τὴν Α΄ Κορινθ.* 33.3, P.G. 61.280.

15. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, 3.85, P.G. 90.1044A.

16. Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΞ, *Κλίμαξ* 26, P.G. 88.1013B.

είναι τὰ ἐξῆς: Πλούσιοι / φτωχοί. Μορφωμένοι / ἀμόρφωτοι. Ἴατομα μὲ πολιτική ἐξουσία, συνδικαλιστική καὶ πολιτική ἐκπροσώπηση καὶ κύκλο γνωριμιῶν / ἄτομα χωρὶς δυνατότητα πολιτικῆς παρουσίας καὶ ἐκπροσώπησης. «Ἐπώνυμοι» / «ἀνώνυμοι». Ἴατομα ὁμορφα (σύμφωνα μὲ τὶς κοινωνικά διαμορφωμένες αἰσθητικὲς συντεταγμένες), σεξουαλικῶς γοητευτικά καὶ μὲ προσωπική ἀκτινοβολία / ἄτομα πού, βάσει τῶν ἴδιων αἰσθητικῶν συντεταγμένων, κρίνονται ὡς ἄσχημα, «ἀντισεξουαλικά», καὶ ἀπογοητευτικά ὡς προσωπικότητες. Ἴατομα μὲ ἱκανότητες καὶ δεξιότητες πού ἀπολαμβάνουν ἐκτίμησης ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον / ἄτομα τὰ ὁποῖα κρίνονται ἀδέξια καὶ ἀνίκανα νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς κοινωνικά προβαλλόμενες ἀπαιτήσεις, κ.ο.κ.

Τὰ δίπολα αὐτὰ ἀποτελοῦν πόλους ἀντιθέσεων καὶ ἐντάσεων, διαγράφουν ὅρια ἀκοινωνησίας καὶ εἰκονίζουν ὡς «ἀρρωστήματα» τὴν πεπτωκυῖα μας κοινωνική πραγματικότητα. «Πενία καὶ πλοῦτος, ἐλευθερία τέ, ἦν φαμεν, καὶ δουλεία καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων, ὕστερον ὑπεισῆλθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ ἀρρωστήματα κοινὰ τῇ κακίᾳ συνεισπεσόντα, κακείνης ὄντα ἐπινοήματα»¹⁷.

Ἡ πτώση τῶν πρωτοπλάστων δὲν εἶχε ὡς συνέπεια βεβαίως τὴν κατάργηση τῶν ὀρίων τῆς ἑτερότητας Θεοῦ - ἀνθρώπου ἀλλὰ τὴν ἔκπτωση αὐτῶν τῶν ὀρίων σὲ ὅρια ἀντίθεσης καὶ τὴν ἀνάγκη περιφρούρησης τῆς ἀτομικότητας πίσω ἀπὸ νέα ὅρια πού ἀποκλείουν τὴν κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν πολυδιασπασμένη πλέον πεπτωκυῖα ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, ὁ φόβος τῆς ἀνυπαρξίας ἐπιβάλλει «περιζώματα» ἐγωκεντρικῆς περιχαράκωσης καὶ αὐτοπροστασίας ἀπέναντι στὴν ἀπειλή τῶν ἑτεροτήτων. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἐντελέχεια τοῦ ἀτομικισμοῦ, ὁ ὁποῖος βρῖσκεται πίσω ἀπὸ τὸ διστορικὸ καὶ σύγχρονο ἡδονιστικὸ, σεξουαλικὸ καὶ οικονομικὸ σύστημα ἀξιών¹⁸. Ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἔτσι πτώση στὴ φιλαυτία. Ὁ ἀνθρώπος τῆς πτώσης «βλέπει τοὺς πάντες ὡς ἀντικείμενα, χρήσιμα γιὰ τὴ δική του ἐγωκεντρικὴ ἱκανοποίηση. Ἡ ὕλικὴ καὶ ψυχολογικὴ κατοχή, ἡ χρῆση καὶ ἡ κατάχρηση ὀδηγοῦν στὴν ἀντιπαράθεση, τὸ χωρισμὸ καὶ τὴ διαίρεση»¹⁹.

17. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος 14 Περὶ φιλοπτωχίας*, P.G. 35.892. Βλ. ἐπίσης Ἀναστάσιος ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ, Ἀρχιεπίσκοπος Τυράνων, ὁ.π., σ. 213.

18. Βλ. THOMAS WILLIAM I. & ZNANIECKI FLORIAN, «Family Disorganization - 'I' attitudes vs. 'we' attitudes», *Sociological Theory*, N.Y. Harper & Rons, σ. 589.

19. ΦΩΤΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ, «Ἡ ζωὴ ὡς ἀγάπη κατὰ τὸν ἅγιο Ἰσαὰκ τὸν Σύρο», *Μαρτυρία ζωῆς*, ὁ.π., σ. 157.

Ὁ πλοῦτος ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχήν «περίζωμα» πὺν ἐξασφαλίζει στὸν πλοῦσιο ἡ ἀτομοκεντρικὴ παράχρηση τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἀντιθέτως, μέσα ἀπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ ἀτομικισμοῦ, ὁ πλοῦτος τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν χάνει τὴ σχεσιακὴ καὶ κοινωνικὴ του διάσταση. Ἀὐτονομεῖται ὡς ἐπιδίωξη καὶ στοχοθετεῖται ὡς βεληνεκὲς τῶν δημιουργικῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, ἔτσι ὥστε ἡ ἐπιδίωξή του νὰ βιώνεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς πεπτωκυίας κοινωνίας μας ὡς θεμιτὴ καὶ ἐπιβεβλημένη, ἠθικὰ δικαιωμένη καὶ εὐλογημένη ἀπὸ τὸ Θεό²⁰. Ἡ κατοχὴ τοῦ πλοῦτου γίνεται κατάκτηση καὶ βεβαίωση τῆς ἀξίας τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἐθελουσία πτωχεία τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν, πὺν σὲ κάθε ἐποχὴ εὐχαριστοῦν τὸ Θεὸ γιὰ τὴ φτώχειά τους καὶ δίνουν τὴ μαρτυρία τῆς ἀγάπης, φαντάζει «ἄρρωστη»²¹, ἀκατανόητη καὶ περιθωριακὴ.

Ὡς προῖόν τῆς παράχρησης τῶν ἀγαθῶν τῆς δημιουργίας, ὁ πλοῦτος λειτουργεῖ ὡς περίζωμα ἀκοινωνησίας καὶ ὄριο πὺν χωρίζει τὶς ἀνεπτυγμένες χῶρες ἀπὸ τὶς «ὑπανάπτυκτες», τὶς καπιταλιστικὲς μητροπόλεις ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴν περιφέρεια πὺν ὑπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες τῆς μητροπόλης, τοὺς δυνατοὺς τῆς κάθε κοινωνίας ἀπὸ τοὺς ἐξαθλιωμένους καὶ στιγματισμένους ὡς ἀνίκανους, τοὺς εὐυπόληπτους πολίτες (τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία μπορεῖ καὶ τοὺς ἐξασφαλίζει μία «καθὼς πρέπει» ζωὴ) ἀπὸ τοὺς ὑποαπασχολούμενους, τοὺς ἀνεργούς, τοὺς ἄστεγους, τοὺς πλάνητες (ἀλῆτες), τοὺς «κλωσάρ» καὶ «λοῦμπεν». Μ' αὐτὴν τὴ λειτουργία τοῦ πλοῦτου ὡς ὀρίου ἀντίστιξης καὶ ἀκοινωνησίας σχετίζονται ἄμεσα τὰ φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς παθογένειας, ἡ δημιουργία τῆς κοινωνίας τοῦ «homo homini lupus»²², ἀπότοκος τῆς ὁποίας εἶναι οἱ ἐξεγέρσεις, οἱ ἐπαναστάσεις καὶ οἱ παντοειδεῖς πόλεμοι πὺν συγκλονίζουν τὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα.

Ὅμως, δὲν εἶναι μόνο ἡ φύση πὺν μὲ τὴν ἀτομοκεντρικὴ παράχρησή της βιάζεται νὰ λειτουργεῖ ὡς περίζωμα²³. Ἀκόμη καὶ οἱ πὺν εὐγενεῖς ὄριοι κοινω-

20. Βλ. ΓΙΟΥΛΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Κοινωνιολογία τῆς θρησκείας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς 2002 (4), σ. 298.

21. Βλ. Βέμπερ Μ., *Ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ* (μετ. Μ. Κυπραίου), Ἀθήνα: Gutenberg 1978, σ. 23-24.

22. Αὐτὴ τὴ φράση τοῦ Hobbes (ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο λύκος) χρησιμοποίησε ὁ George Rouault ὡς τίτλο τοῦ συγκλονιστικοῦ ἔργου πὺν ζωγράφησε τὸ 1944 καὶ ἀποτυπώνει τὴν ἐντελέχεια τοῦ πολέμου. Βλ. HOFFMANN EDITH, *Expressionism*, London: Methuen & Co LTD, σ. 42.

23. Γιὰ τὶς μορφὲς παράχρησης τῆς φύσης βλ. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον*, Ἀθήνα, Δόμος 1992, σσ. 117-133.

νίας τῶν ἑτεροτήτων βιάζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀτομικισμοῦ νὰ λειτουργοῦν ὡς ὄρια ἀκοινωνησίας. Ὁ ἔρωτας καὶ ἡ θρησκεία εἶναι δυὸ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους.

Στὴν κοινωνικὴ μας πραγματικότητα, λοιπόν, τὴν πραγματικότητά τῆς ἀτομοκεντρικῆς περιφρούρησης, ἀκόμη καὶ ὅσα φύσει καλοῦνται νὰ λειτουργοῦν ὡς ὄρια κοινωνίας, ὅπως ἡ φύση, ὁ ἔρωτας καὶ ἡ θρησκεία, διαστρέφονται σὲ περιζώματα καὶ ὄρια ἀκοινωνησίας. «Ἡ παρὰ φύση λειτουργία τοῦ ἐπιθυμητοῦ ὁδηγεῖ στὴν παράχρηση καὶ διαστροφή τους»²⁴. Αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὴν ἀμαρτωλότητα τῆς πεπτωκυίας μας κατάστασης, μὰ πού «ἐπὶ πάντων πραγμάτων, ἡ παράχρησις ἐστὶν ἡ ἀμαρτία»²⁵.

*III. Ταυτότητα καὶ ἑτερότητα*²⁶. Τὸ βύθισμα τοῦ ἀνθρώπου στὸ μή-ὄν, ἡ βίωση τῆς ὑπαρξιακῆς γύμνιας, ἡ ἀγωνία τὴν ὁποία γεννᾷ ἡ ἐμπειρία τῆς φθορᾶς ὠθοῦν στὴ νευρωτικὴ ἀνάγκη ὀχύρωσης τῆς ἀτομικότητας ὄλο καὶ περισσότερο πίσω ἀπὸ εἰδῶλα τοῦ τραυματισμένου «ἐγώ». Ἡ φιλαυτία, ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ ζηλοτυπία, ὁ ἀγώνας νὰ ἀποδείξει στὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους πὼς ἔχει ἀξία, καὶ ὅλα ὅσα χαρακτηρίζουν ἓνα πρὸς θάνατον ἄτομο πού φτιασιδώνεται καὶ προσποιεῖται τό «παλικαράκι», εἶναι οἱ πικροὶ καρποὶ τῆς ἀπέλπιδης προσφυγῆς στὸν ἀτομικισμό. Κι αὐτὸ γιατί ὁ ἄνθρωπος τὰ «πάντα ὑφίσταται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν»²⁷.

Βεβαίως στίς θρησκείες τὸ νόημα τῆς ζωῆς δὲν ἐξαντλεῖται στὸν ἀτομικὸ ἢ στὸν διὰ τοῦ συλλογικοῦ ἀτομικὸ εὐδαιμονισμό, ἀλλὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ θεολογία τῆς κάθε θρησκείας καὶ τίς θρησκευτικές, ἰδεολογικὲς καὶ ἠθικὲς δοξασίες πού ἀπορρέουν ἀπ' αὐτή. Παρὰ ταῦτα, ἡ ὀπτικὴ αὐτὴ ὄχι μόνο δὲν διαφοροποιεῖ τὴν ἀντίληψη τῶν ὀρίων τῆς πεπτωκυίας ἀτομικῆς ὑπαρξιακῆς ὡς ὀρίων ἀκοινωνησίας ἀλλὰ συχνὰ προσθέτει σ' αὐτὰ καὶ νέα ὄρια, αὐτὰ πού ἐμπνέει ἡ θρησκευτικὴ ἰδεολογία, μεταφυσικὴ ἢ ὄχι. Τὰ ὄρια αὐτὰ συμπυκνώνονται στὴν ἀντιδιαστολὴ ἱεροῦ καὶ βέβηλου, ἡ ὁποία μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ἀνάλο-

24. ΚΕΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Πάθη καὶ ἀρετὲς στὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ*, Ἀθήνα: Δόμος 1982, σ. 64.

25. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, «Περὶ ἀγάπης κεφ. ἑκατοντὰς Γ', 75», *Φιλοκαλία Β'*, Ἀθήνα: Ἀστήρ 1984, σ. 39.

26. Γιὰ τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερότητα στὴ πεπτωκυία φύση βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 89-190.

27. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὴν Πρὸς Ἐβραίους Ἐπιστολὴν* 4.4, P.G. 63.41.

γα μὲ τὴν ἰδεολογία, τὴ θρησκεία καὶ τὴν ἐποχή, χωρίζει μανιχαϊκὰ τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ κόσμου, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὑψηλὰ καὶ ποταπά, ἅγια καὶ μιαιρά, καλὰ καὶ κακὰ, ἱερὰ καὶ βέβηλα.

Γι' αὐτὸ ἡ θρησκεία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων, πού εἶναι ἡ ἀρχέγονη ἁμαρτία, γιατί ἡ ἴδια ἔχει ἀποδεχθεῖ τὸν περιορισμὸ τοῦ Θεοῦ στὴ σφαίρα τοῦ ἱεροῦ, τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, τὴν «ἐξορία» Του μακριὰ ἀπὸ τὸν πραγματικὸ μας κόσμον²⁸. Ἀκόμη καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὅταν ἐκκοσμικεύεται καὶ ἀποκτᾶ τὴ μορφή καὶ τὸ σχῆμα ἐνὸς ἀνθρωπιστικοῦ καὶ ἠθικοκεντρικοῦ καθιδρύματος μὲ σαφεῖς ὀριοθετήσεις ἀνάμεσα στὸ ἱερὸ καὶ τὸ βέβηλο, συμπεριφέρεται σὰν θεσμὸς πού εἶναι «ἀνίκανος νὰ διαλεχθεῖ σωτηριολογικὰ μὲ τοὺς ἀσώτους, τὶς πόρνες καὶ τοὺς τελῶνες τῆς ἐποχῆς μας, μὲ κάθε ἀπλὸ καὶ εἰλικρινῆ ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς διανοούμενους καὶ τοὺς στοχαστές»²⁹.

Ἡ ἁμαρτωλότητα τῆς ἀνθρώπινης κατάστασης, ὡς κληρονομία καὶ παγιωμένη ροπή, ἐκφράζεται στὸ ὅτι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου εἶναι πλέον συστατικὸ στοιχεῖο τῆς πάσχουσας ὑπαρξῆς μας. Τὸ ἀφύσικο καὶ παθολογικὸ αὐτῆς τῆς κατάστασης ἀποκαλύπτει τὸ γεγονός ὅτι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου καταλήγει στὸν φόβον κάθε ἑτερότητας. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ ριζικὴ διαφορὰ ἀποτελεῖ ἀνάθεμα καὶ ἀπειλή, ὅταν ἀποδεχόμαστε κάποιους ἄλλους, τοὺς ἀποδεχόμαστε μόνον ὅταν ἀναγνωρίσουμε σ' αὐτοὺς στοιχεῖα ταυτότητας καὶ ὁμοιοτήτάς τους μ' ἐμᾶς. «Ὅτι αὐτὸ εἶναι παγκόσμιον καὶ παθολογικόν, μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε στὸ γεγονός ὅτι ἀκόμα κι ὅταν ἡ διαφορὰ δὲν συνιστᾷ πραγματικὴ ἀπειλή γιὰ ἐμᾶς, τὴν ἀπορρίπτουμε ἀπλῶς ἐπειδὴ τὴν ἀντιπαθοῦμε ἢ τὴν ἀπεχθανόμαστε»³⁰.

Ἡ ὀριοθέτηση τοῦ «ἑαυτοῦ» ἐναντι καὶ ἐναντίον κάθε «ἄλλου» καὶ κάθε ἑτερότητας ἀποτελεῖ ἀμυντικὸ μηχανισμό ἀπέναντι στὴν ἀπειλή τῆς ἀνυπαρξίας καὶ τοῦ θανάτου, γι' αὐτὸ καὶ «κάθε ἀντι-κείμενον (εἴτε ἄνθρωπος, εἴτε φύση) πρέπει νὰ ὑποταχθεῖ μήπως καὶ ἔτσι ὑποταχθεῖ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος»³¹. Αὐτὴ ἡ ὀριοθέτηση διαστρέφει τὴν προσωπικὴ διάσταση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, κα-

28. Βλ. SCHMEMANN ALEXANDER, *For the life of the world*, St. Vlad: mir's Seminary Press 1973, σ. 16.

29. π. ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ, «Προβληματισμοὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐτοσυνειδησίας», *Σύναξη* 51 (1994), σ. 109.

30. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Μητροπολίτης Περγάμου, «Κοινωνία καὶ ἑτερότητα», περ. *Σύναξη* 76 (2000), σ. 5.

31. ΛΙΑΜΗΣ ΗΛΙΑΣ, «Τὸ ὄραμα τῆς Βασιλείας», *Σύναξη* 45 (1993), σ. 39.

ταργεί τὸν λόγο τῶν ἑτεροτήτων καὶ ἰχνογραφεῖ τὰ ὄρια τῆς κόλασης τοῦ ἀκοινωνήτου βίου στὶς συντεταγμένες πὸν τὰ περιγράφει τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ Λαυσαϊκὴ Ἱστορία: «καὶ οὐκ ἔστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαί τινα· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἐκάστου, πρὸς τὸν ἑτέρου νῶτον κεκόλληται»³². Ὅντως, «ἡ κόλαση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀφόρητη μοναξιά καὶ ἀδυναμία κοινωνίας μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου. Εἶναι ἡ ἀπατηλὴ τοπικὴ ἐγγύτητα, πὸν στερεῖ τὴ δυνατότητα τῆς θεωρίας τοῦ προσώπου καὶ ἐπικοινωνίας μαζί του»³³.

Στὶς συντεταγμένες πὸν ὀρίζει ὁ φόβος τοῦ «ἄλλου», ὁ πεπτωκῶς ἄνθρωπος γεύεται τὸν κάθε «ἄλλο» σὰν ἀπειλὴ καὶ τὸν ἀντιμετωπίζει σὰν τὴν ἀφορμὴ τῆς δικῆς του «κόλασης»³⁴. «Τὸν ξένο καὶ τὸν ἐχθρὸ τὸν εἶδαμε στὸν καθρέφτη»³⁵. Καὶ πράγματι, τὸ μαρτύριο τοῦ νὰ μὴν ἀγαπάει κανεὶς εἶναι κόλαση μόνο πὸν οἱ ἄλλοι εἶναι μονάχα ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴ δική μας κόλαση, ἐνῶ ἡ αἰτία βρῖσκεται στὴ δική μας ἀδυναμία σχέσης, στὸ δικό μας ἐγκλωβισμό στὴν ἐγκεντρικὴ αὐτονομία τῆς ἀτομικότητας³⁶. Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἡ ἔννοια τῆς ταυτότητας διαμορφώνεται σὲ ἀντιπαράθεση καὶ ἀντιδιαστολὴ πρὸς κάθε ἑτερότητα, ἔτσι ὥστε ταυτότητα καὶ ἑτερότητα νὰ συνιστοῦν ἓνα δίπολο.

Τελικά, ὁ ἄνθρωπος τῆς πεπτωκείας φύσης, ὁ περιχαρακωμένος στὴν αὐτονομία τῆς ὑπαρξης καὶ τὴν ἀτομοκεντρικὴ περιφρούρηση πὸν τοῦ ἐμπνέει ὁ φόβος τοῦ «ἄλλου», συγκροτεῖ τὴν αὐτοθεώρησή του μέσα στὸ διπολικὸ σχῆμα ἀντίστιξης τῆς ταυτότητας καὶ τῆς ἑτερότητας. Στὸ σχῆμα αὐτό, κάθε «ἄλλος» ἀντιμετωπίζεται ὡς ἐχθρὸς καὶ κάθε ἑτερότητα βιώνεται ὡς ἀπειλή. Ἡ ταυτότητα, ἔτσι, διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ ἀμυντικούς μηχανισμούς, πὸν τῆς ἐπιβάλλουν ἀφ' ἐνὸς τὴν ἀκοινωνησία μὲ κάθε ἑτερότητα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν προσπά-

32. ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία, Ἀποφθέγματα ἀγίων γερόντων*, Ρ.Γ. 65. 280ΑΒ.

33. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ Γ., «Ἡ κοινωνικότητα ὡς μοναξιά καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀληθινὴ κοινωνία», *Μαρτυρία ζωῆς*, ὅ.π., σ. 112.

34. Βλ. SARTRE J. P., *L'Être et le Néant*, Paris 1949, σ. 254. Βλ. ἐπίσης καὶ ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, ὅ.π., σ. 90 καὶ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε., *Ἡ ἰδιοτροπία ὡς πρόβλημα ὀντολογικῆς ἠθικῆς*, Ἀθήνα 1973, σ. 108.

35. ΣΕΦΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, «Μυθιστόρημα Δ'», *Ποιήματα*, Ἀθήνα: Ἰκαρος, 1974, σ. 46.

36. Βλ. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους*, Ἀθήνα: Γρηγόρης 1979, σ. 45. Ὁ συγγραφέας σχολιάζοντας τὴν περὶ κόλασης ἀποψη τοῦ Sartre γράφει: «Ὁ Ντοστογιέβσκυ εἶχε προηγηθεῖ ἀπ' τὸν Sartre στὸν ὀρισμὸ τῆς κόλασης, μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια προοπτικὴ, ἀλλὰ μὲ πληρέστερη διατύπωση: “Κόλαση εἶναι τὸ μαρτύριο τοῦ νὰ μὴν ἀγαπάει κανεὶς”. (Ἀδελφοὶ Καραμάζωφ, Α' 6,ΙΙΙ: Ἀπὸ τίς διδαχῆς καὶ ὀμιλίης τοῦ σάρετς Ζωσιμᾶ, Θ')».

θεια φαντασιακῆς ἐκμηδένισης κάθε διαφορετικότητας. Οἱ φορεῖς αὐτῆς τῆς διαφορετικότητας, οἱ ἄλλοι, ὡς ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι ὠθοῦνται σ' ἓνα χῶρο «σκιᾶς», πεδίο ὄρατῆς ἀπουσίας, ἓνα περιθώριο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, κατηγοριοποιημένο ὡς ἀντι-θέση.

Τό «περιθώριο» ἔτσι, ὄχι ὡς ἑτερότητα ἀλλὰ ὡς κοινωνική κατάσταση ποικιλόμορφης καταδίκης σὲ περιθωριοποίηση τῶν «διαφορετικῶν», συνιστᾷ ἔκφραση τῆς ἀρχέγονης ἁμαρτίας τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου κάθε ἐποχῆς. Στὶς δομὲς τῆς κοινωνίας, στὸ συλλογικό, ὁμαδικό καὶ διομαδικό, προσωπικό καὶ διαπροσωπικό ἐπίπεδο, ἐπειδὴ ταυτίσαμε τὴ διαφορὰ μὲ τὴ διαίρεση, προσπαθοῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἑτερότητα, νὰ τὴν ἐκμηδενίσουμε φαντασιακά καὶ νὰ περιθωριοποιήσουμε ἢ νὰ ἀποκλείσουμε τοὺς φορεῖς τῆς, προκειμένου νὰ ἐπιτύχουμε μίᾳ φαντασιακῆ ὁμοειδεῖα, πού τὴν προβάλλουμε ὡς προϋπόθεση κάθε σχέσης καὶ κοινωνίας.

Ἡ διαστροφή τῆς κοινωνικότητας σὲ ἐνδοομαδικὴ εὐνοιοκρατία³⁷, οἱ κοινωνικὲς ἀναπαραστάσεις τῆς νόρμας τοῦ «καθὼς πρέπει» καὶ τοῦ «περιθωρικοῦ», ἡ ἐνδο-ομαδικὴ καὶ διομαδικὴ διαστρέβλωση, τὰ ὁποῖα μὲ ἓναν ἀμφίδρομο τρόπο ἀλληλεπιδροῦν στὸν προσδιορισμὸ τῶν διομαδικῶν σχέσεων, ὑπηρετοῦν τὴν ἁμαρτημένη αὐτὴ ἀνάγκη γιὰ περιθωριοποίηση τῶν «ἀταίριαστων». Ἡ ἀφετηρία, ἡ βάση καὶ ἡ λειτουργία αὐτῶν τῶν παραμέτρων ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ βίωμα, τὸ ἦθος καὶ τὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἁμαρτημένη κατάσταση, ὡς «ἀρρώστημα» καὶ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸ φυσικὴ τῶν πραγμάτων τάξη καθὼς καὶ ὡς «ἀνωμαλία».

Ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου», ἔτσι, δὲν ὀρίζεται στὴ σχέση τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὄργανισμοῦ ἀπὸ τὴ μία καὶ τοῦ «περιθωρίου» ὡς τοῦ καλειδοσκοπικοῦ φάσματος τῶν «ἀταίριαστων» ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀντιθέτως ὀρίζεται στὸ πεδίο σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας στὶς καθολικὲς τῆς διαστάσεις, μὲ τὸν ἐντὸς τῆς καὶ γύρω τῆς κόσμου τῆς ἀκοινωνησίας καὶ πολυδιάσπασης, στὴν προοπτικὴ τῆς μεταποίησης αὐτοῦ τοῦ κόσμου σὲ Ἐκκλησία.

37. Γιὰ τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων καὶ τὴν ἐνδοομαδική/διομαδικὴ διαστρέβλωση βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 191-310.

IV. Ἡ Ποιμαντική τοῦ «περιθωρίου» στοῦ πεδίο τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καί «κόσμου»

Ἡ Ἐκκλησία ὡς Θεανθρώπινη κοινωνία καί σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ αἶρει τὸ μεσότοιχο τῆς ἁμαρτίας, καρδιά τῆς ὁποίας ἦταν καί εἶναι ὁ φόβος τοῦ Ἄλλου, καί ἀποκαθιστᾷ τὴν κοινωνία καί τὴν εἰρήνη μεταξὺ ἀνθρώπου καί Θεοῦ, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Ἄλλου. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γίνεται συνδυκτικὸς δεσμὸς ὄλων τῶν ἑτεροτήτων, σὲ ἓνα σῶμα πού «ἀπαρτίζεται μέσα στὴ σχέση ζωοδότη καί ἀγαπητικοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καί κτίσης, λογικῶν καί νοερῶν ὄντων, πού ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους κάθε ἀνάγκη γιὰ ζωοποίηση καί θέωση, ἀπὸ τὸ ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας πού ἀγκαλιάζει τίς διαστάσεις ὁλόκληρης τῆς φύσης»³⁸ καί συνιστᾷ «καθολικὴν ἐνότητα»³⁹. Μ' αὐτὴν τὴν εὐρύτητα πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ἡ οἰκουμενικότητα καί καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ἔτσι σαρκώνει στοῦ παρὸν τὴν ἐν Χριστῷ ἐσχατολογικὴ τῆς καθολικότητα, τὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητικὴ κοινωνία καί ἐνότητα τῶν ἑτεροτήτων, τὴ δόξα τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ⁴⁰.

Σ' αὐτὴν τὴ διάσταση τῆς καθολικότητας τῆς Ἐκκλησίας⁴¹, ἡ ἀγαπητικὴ κίνηση τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλο αἶρει τὸ φόβο καί τὴν ἀμυντικὴ ἐγκεντρικὴ περιφρούρηση, πού διαιωνίζει τὴν ἁμαρτία, τὴν ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων. Ἡ ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων ἐπέβαλε τὴν ὁμοειδέα ὡς προϋπόθεση τῆς κοινωνίας καί αὐτὴ βρίσκεται πίσω ἀπ' ὅλους τοὺς μηχανισμοὺς ὁμογενοποίησης, ἀνελευθερίας, πλαστῆς ὁμοιογένειας, «κανονικοποίησης» τῶν συμπεριφορῶν, ἀτομοκεντρικῆς περιχαράκωσης, συνασπισμῶν ἐξουσίας καί δύναμης. Ὡς ἐκ τούτου, αὐτὴ ἐπέβαλε τὴ μετατροπὴ τῆς κοινωνίας σὲ συμφεροντολογικοὺς καί εὐκαιριακοὺς συναγελασμοὺς ἀτομικότητων καί ἀντιστοίχως κατέφυγε ἀνα-

38. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη*, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 12.

39. βλ. Ἄρχ. ΚΑΨΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, καθηγούμενος Ἱ. Μ. Γρηγορίου, *Ἡ ποιμαντικὴ διακονία κατὰ τοὺς ἱερούς κανόνας*, Πειραιεὺς: Ἄθως 1976, σ. 42, ὅπου γράφει: «Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τοὺς ἱ. Κανόνας ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς «καθολικὴ ἐνότης. (Ξη', ρκα', καί πκγ' Καρθ.)». βλ. ἐπίσης π. MEYENDORFF JOHN, *Catholicity and the Church*, Crestwood N.Y.: St. Vladimirs Seminary Press 1983.

40. βλ. ZIZIOULAS JOHN D. (νῦν Μητροπολίτης Περγάμου), *Being as communion*, Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press 1985, σ. 169.

41. Γιὰ τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας σὲ σχέση μὲ τὴν κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 311-321.

γκαστικά και μέσα από άμυντικούς μηχανισμούς στο στιγματισμό, στην περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό κάθε διαφορετικού, κάθε «αταίριαστου», κάθε «άλλου».

Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴ φύση τῆς, ὡς κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων, καταφάσκει τὴ μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα τοῦ κάθε προσώπου καὶ τὴν ἀναδεικνύει σὲ ὄρο κοινωνίας.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγκεντριζόμενος στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Νέου Ἀδάμ, ξαναγεννιέται σ' ἓναν τρόπο ὑπάρξεως πὸν ἀποκαθιστᾷ καὶ προάγει τὸν πρὸ τῆς ἁμαρτίας τρόπο ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸν τρόπο τῆς ἀγαπητικῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, τὸ νέο αὐτὸ κρασὶ τῆς εἰρήνης δὲν μπαίνει στοὺς παλαιοὺς ἀσκούς τῶν «κοσμικῶν» διασπάσεων⁴², τῶν κατηγοριοποιήσεων, τῶν καταχρηστικῶν ὑποδιαιρέσεων, τῶν ἀνταγωνισμῶν, τῶν περιθωριοποιήσεων καὶ ἀποκλεισμῶν, τῆς ἀνωμαλίας τῶν μυρίων διακρίσεων⁴³, πὸν συνθέτουν τὴν κοινωνικὴ ἀδικία⁴⁴.

Ἡ Ἐκκλησία, στὸ βαθμὸ πὸν ἐκφράζει τὴν «πραγμάτωση τοῦ τριαδικοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως στὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης»⁴⁵, ἀποτελεῖ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. «Εἶ γὰρ Θεοῦ ἐστίν, καὶ μία ἐστίν, ...ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Τὸ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα οὐ χωρισμοῦ, ἀλλὰ ἐνώσεώς ἐστι καὶ συμφωνίας ὄνομα»⁴⁶. Καὶ οἱ Χριστιανοί, στὸ βαθμὸ πὸν ζοῦν τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητα ὄλων, ὑπερβαίνουν τὶς διακρίσεις⁴⁷ καὶ προσεγγίζουν τὴν ἐσχατολογικὴ κατάσταση ὅπου καταργοῦνται ὄχι μόνο οἱ κοινωνικὲς καὶ ἐθνικὲς διακρίσεις, ὄλα τὰ συστήματα διαχωρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς ἀκόμα οἱ διακρίσεις τῶν φύλων⁴⁸.

42. Βλ. Ματθ. 9.17.

43. Βλ. ΡΩΜΗΣ ΚΛΗΜΗΣ, *Ὁμιλία 19.23*, P.G. 2.444D. Πρὸβλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὸν Ψαλμ. 48*, P.G. 55.223.

44. ΠΕΤΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ Σ., *Κοινωνικὴ Δικαιοσύνη, Ἐκκλησία-Κοινωνία-Οἰκουμένη*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητὴς 1992, σσ. 192-194. Βλ. ἐπίσης π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ κοινωνικότητα στὴ δομὴ, τὴν ὀργάνωση καὶ τὸ ἦθος τῆς τοπικῆς καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας», *Ἡ Κοινωνικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη: Ἐνωση Θεολόγων Βορείου Ἑλλάδος 1991, σ. 75.

45. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, ὀ.π., σ. 68.

46. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὴν Α' Κορινθ. 1.1*, P.G. 61.14.

47. Βλ. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ, *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶ 2003, σσ. 63-65.

48. Βλ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ κοινωνικὴ ζωὴ*, ὀ.π., σ. 180-181.

«Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ ἀπείρῳ ἀριθμῷ σχεδόν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, γένει καὶ εἴδει, καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσσαις καὶ βίοις καὶ ἡλικίαις καὶ γνώμαϊς καὶ τέχναις καὶ τρόποις καὶ ἤθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασι· ἐπιστήμαϊς τε αὖ καὶ ἀξιώμασι καὶ τύχαις καὶ χαρακτήρσι καὶ ἕξεσιν, ἀλλήλων διηρημένων τε καὶ πλείστον διαφερόντων τῶν εἰς αὐτὴν γιγνομένων, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἀναγεννωμένων τε καὶ ἀναδημιουργημένων τῷ πνεύματι, μίαν πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον δίδωσι καὶ χαρίζεται θείαν μορφήν καὶ προσηγορίαν, τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι»⁴⁹.

Ὡς ἐνοποιοῦσα δύναμις⁵⁰, ἡ Ἐκκλησία λειτουργεῖ μέσα στὸν πολυδιασπασμένο κόσμο μας, τὸν «ἀρτύζει», τὸν «ζυμώνει», τὸν μεταμορφώνει σὲ κοινωνία καὶ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ «ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ παρὰ μέσα στὸν κόσμο καὶ στὸν ἄνθρωπο, καὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν παρὰ μόνο σὰν Ἐκκλησία»⁵¹. Ἡ ἀγαπητικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων εἶναι ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας, πρότυπο τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, γιατί «δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρότυπο γιὰ τὴ σωστὴ σχέση μεταξύ κοινωνίας καὶ ἑτερότητας, εἴτε γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἴτε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸν Τριαδικὸ Θεό»⁵².

Ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία, στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συνδέει τὶς προσωπικὲς ἑτερότητες σὲ ἓνα σῶμα. «Εἰκὼν μὲν οὖν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ... ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, ὡς τὴν αὐτὴν τῷ Θεῷ περὶ τοὺς πιστοὺς ἐνεργοῦσα ἔνωσιν»⁵³. Διότι καὶ τῶν πιστῶν ἡ ἔνωση πραγματοποιεῖται «οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχῆς διασπώσης, οὔτε τῆς κατ' οὐσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης»⁵⁴. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ δόξα καὶ φανέρωση τοῦ Θεοῦ, ὅταν στὴν ἐκκλησιολογία καὶ τὴν ἀνθρωπολογία τῆς, στὴ λατρεία, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν ποιμαντικὴ τῆς, στὸν τρόπο

49. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Μυσταγωγία 1*, P.G. 91, 665C.

50. Βλ. ΓΙΟΥΑΤΣΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, «Δόγμα καὶ ἦθος στὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας», *Μαρτυρία Ζωῆς*, ὅ.π., σ. 29.

51. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, «Εἰσαγωγή» στό: *Μυσταγωγία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 1973, σ. 78-79.

52. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Μητροπολίτης Περγάμου*, ὅ.π., σ. 8.

53. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Μυσταγωγία 1*, P.G. 91, 668C.

54. Ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, βρίσκεται στό Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Ἐπιστολὴ 38, Γρηγορίῳ ἀδελφῷ, περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως*, P.G. 32. 333A. Πρὸβλ. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Ἐγχειρίδια θεολογικὰ καὶ πολεμικὰ πρὸς Μαρκῖνον*, P.G. 91.148A.

δηλαδή ὑπαρξῆς της ὡς ἀσυγχύτου καὶ ἀδιαιρέτου κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους καὶ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ καὶ μὲ ὅλη τὴ δημιουργία, φανερῶναι καὶ ἀντανακλᾶ τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἑτερότητα ποὺ ὑπάρχει στὸν Τριαδικὸ Θεό.

Ὁ Χριστὸς, μὲ τὴν ἐνανθρώπισή Του, γίνεται τὸ μεθόριον «θεότητός τε τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀνθρωπότητος.., ἐν ταυτῶ ὧν τὰ ἀμφοτέρω, καὶ οἷον συνέχων ἐν ἑαυτῶ τὰ τοσοῦτον διωκισμένα»⁵⁵. Μὲ τὴ σταυρικὴ Του θυσία, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασή Του γίνεται τὸ μεθόριο «θανάτου τε καὶ ζωῆς, ἐν ἑαυτῶ μὲν στήσας διαιρουμένην τῶ θανάτῳ τὴν φύσιν, αὐτὸς δὲ γενόμενος ἀρχὴ τῆς τῶν διηρημένων ἐνώσεως»⁵⁶. Τὸ Τριαδολογικὸ καὶ Χριστολογικὸ προτυπο⁵⁷ τῆς κενωτικῆς ἀγάπης καὶ περιχώρησης κινεῖ τὸν πιστὸ πρὸς κοινωνία μὲ κάθε «ἄλλον» καὶ διακονία⁵⁸ τοῦ κάθε «ἄλλου», ἢ ὁποία δὲν προσδιορίζεται μὲ κανέναν τρόπο ἀπὸ τὴν «ἀξιολόγηση» τῶν ὁποίων ἰδιοτήτων του, ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ του κατηγοριοποίηση ὡς «καθὼς πρέπει» ἢ «περιθωριακοῦ», καὶ ἀπὸ τὶς ἀναπαράστασεις τῆς κατηγορικῆς του ὑπαγωγῆς ποὺ μᾶς προσανατολίζουν θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ.

Ἡ πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μαρτυρεῖται μὲ τὴν ἄρση τῶν ἀντιφάσεων καὶ τῶν ἐντάσεων⁵⁹, μὲ τὴν κατάφαση τῶν ἰδιαιτέρων χαρισμάτων κάθε ἑτερότητας καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ὁρίων τῆς ἑτερότητας σὲ ὅρους κοινωνίας καὶ ἐνότητας. Ὅ,τι σὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς ταυτότητας ὁ «κόσμος» ἐκτιμᾷ καὶ ἀξιολογεῖ ὡς πολῦτιμο, ὅταν κλείνεται στὸ στενὸ ὠφελιμιστικὸ πλαίσιο τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, γίνεται κατάρα γιὰ τοὺς «ἄλλους». Ὅ,τι πάλι κατηγοριοποιεῖ ὡς «παράξενο», «κακό», «ἄσχημο», μὴ «καθὼς πρέπει» κτλ. (γιὰ τὸ ὁποῖο στιγματίζονται καὶ περιθωριοποιοῦνται τὰ ὑποκείμενα - φορεῖς του) γίνεται κατάρα γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴν κοινωνία. Ἀντιθέτως, ἡ κατάφαση τῶν στοιχείων τῆς προσωπικῆς ταυτότητας, ἢ ἀποδοχὴ τους ὡς χαρισμάτων τοῦ

55. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιφ. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. 6.1*, P.G.73.1045C.

56. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Κατηχητικὸς 16*, P.G. 45.52D.

57. Γιὰ τὸ Τριαδολογικὸ καὶ Χριστολογικὸ πρότυπο τῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὅ.π., σσ. 321-345.

58. Γιὰ τὴ διακονία καὶ τὴ θέση τοῦ διακόνου στὴν Ἐκκλησία βλ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ἐπίσκοπος Σεργκίεβο, «Ζώντας στὸ μέλλον», *Ζωντανὴ Ὁρθοδοξία στὸν σύγχρονο κόσμο*, Ἀθήνα: Ἑστία 2001, σ. 71-74.

59. Βλ. ΜΕΠΕΝΤΟΡΦ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ἡ Βυζαντινὴ κληρονομία στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Ἀθήνα: Ἄρμος 1990, σ. 203.

Ἁγίου Πνεύματος, ἡ εὐχαριστιακὴ ἀναφορὰ «πάντων ἔνεκεν» καὶ ἡ μεταποίησή τους σὲ λειτουργήματα καὶ διακονήματα διὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τους, τὰ ἀποδεικνύει σὲ εὐλογία γιὰ τὸν ἴδιο τὸ φορέα τους, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν εὐρύτερη κοινωνία.

Στὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας, ὅλα ἱερουργοῦν τὴν Ἀγάπη στό «μυστήριον τοῦ ἀδελφοῦ» καὶ διακονοῦν θυσιαστικὰ τὸν ἄνθρωπον σ' ἐκείνην τὴν πληθυντικὴν του ἔννοια, ἡ ὁποία συνέχει ἀδιακρίτως τοὺς πάντες, γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθύνεται ἰδιαίτερα σ' αὐτοὺς ποὺ ἡ κοινωνία τοὺς στερεῖ τὸ δικαίωμα τῆς φυσικῆς κοινωνικῆς ἐπαφῆς. Τὰ χαρίσματα ὡς λειτουργήματα ὑπηρετοῦν τὴν ἐνότητα τῶν ἑτεροτήτων καὶ ὡς διακονήματα ἀνατρέπουν τὴν ἱεραρχικὴν πυραμίδα. Ἐντελέχεια τῆς ἱεραρχικῆς πυραμίδας εἶναι ἡ ἀκοινωνησία τῶν ἑτεροτήτων, καρπὸς τῆς δέ, τὸ παιχνίδι τῆς ἐξουσίας καὶ δύναμης, θύματα τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ στρατιῆς τῶν περιθωριοποιημένων. Ὁ διακονῶν Λόγος τῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέπει αὐτὴν τὴν τάξη. Ἡ Ἐκκλησία ψάλλει: «Τάξεως ἔμπαλιν ἐθνικῆς ἔστω τὸ κράτος ὁμογενῶν. Οὐ κληρὸς γὰρ ἐμός, τυραννὶς δὲ γνώμη αὐθαίρετος. Ὁ οὖν πρόκριτος ἐν ὑμῖν εἶναι θέλων, τῶν ἄλλων ἔστω πάντων ἔσχατῶτερος»⁶⁰. Ἡ «ἀνεστραμμένη πυραμίδα»⁶¹ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξης δὲν ἀνατρέπει τὴν ἱεραρχία καὶ τὴν ἑτερότητα, δὲν ἀποπροσωποποιεῖ ὁμογενοποιώντας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀλληλοπεριχώρησης καὶ τῆς διακονίας τὴν προσανατολίζει στὴν Ἀγάπη, ἐκεῖ ὅπου ὁ πρῶτος γίνεται ἔσχατος καὶ ὁ ἔσχατος πρῶτος, κατὰ τό: «εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος»⁶² καὶ «δοῦλος»⁶³.

Ὁ μέσα μας «κόσμος» (ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ροπή πρὸς τὴν ἁμαρτία σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο) καὶ ὁ γύρω μας «κόσμος» (ἡ κατάστασις ἁμαρτωλότητος στίς δομὲς τῆς πεπτωκυίας μας κοινωνίας) εἶναι μόνον ἡ ἀγλὺς ποὺ σκιάζει τὴν ἄφατο ὠραιότητα τοῦ ἀνθρώπου (καὶ συνεπῶς τοῦ καθενός μας), τῆς ζωντανῆς

60. Τροπάριον Ὠδῆς Ὁρθρου Μ. Δευτέρας.

61. Βλ. Ἀρχιμ. ΣΑΧΑΡΩΦ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης, Ἔσσεξ: Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρομοῦ 1995, σσ. 312-316. Βλ. ἐπίσης, π. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Μεθοδολογικὰ πρότερα τῆς ποιμαντικῆς. Λεντίῳ ζωννύμενοι*, Θεσσαλονίκη: Μυγδονία 2000, σ. 52-53, π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ κοινωνικὴ δομὴ, τὴν ὁργάνωσι καὶ τὸ ἦθος τῆς τοπικῆς καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας», ὁ.π., σ. 73, ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι., *Πρόσωπο καὶ θεσμοί*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 1997, σσ. 136-137 & 139.

62. *Μάρκ.* 9. 35. Πρβλ. *Μάρκ.* 10. 31 καὶ *Λουκ.* 13. 30.

63. *Μάρκ.* 10.44. Πρβλ. Φώτιος, *Τὰ Ἀμφιλόγια* 54, P.G. 101. 392D.

εἰκόνας τῆς ἀρρήτου δόξης τοῦ παγκάλου Θεοῦ⁶⁴. Ἡ Ἐκκλησία κηρύττει τὸ Εὐ-αγγέλιο, ἐπαγγέλλεται τὴ σωτηρία ὅλου του κόσμου ἐν Χριστῷ, πολιτεύεται ζῶν καὶ ἱεραουργεῖ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τὴ μεταποίηση αὐτοῦ τοῦ μέσα μας καὶ γύρω μας «κόσμου» σὲ Ἐκκλησία.

Ἡ πολυδιάσπαση τὴν ὁποία ἐπιφέρει ὁ «κόσμος» τῆς ἁμαρτίας στὴ μυριο-ὑπόστατη ἀνθρωπότητα «σπαράσσει» τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ὑπερισχύσει κάποιων «ἄλλων», ἀλλὰ, βιώνοντας τὴν καθολικότητά της καὶ συνέχοντας ἐν ἑαυτῇ τὰ πάντα, ἐπιδιώκει νὰ νικήσει αὐτὸν τοῦτον τὸν μέσα μας καὶ γύρω μας «κόσμο» τῆς φθορᾶς. «Οὐ γὰρ νικήσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφούς, ὧν τῷ χωρισμῷ σπαρασσόμεθα»⁶⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία «πρέπει νὰ γίνεται ἀδιάκοπα, ξανὰ καὶ ξανὰ καθολικὴ. Ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται δυνατὸ, ἀκριβῶς διότι εἶναι στὴν οὐσία τῆς καθολικῆ ἐν τῷ Κυρίῳ της»⁶⁶.

Στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐκκλησιασμένου προσώπου, ἡ πάλι Ἐκκλησίας καὶ «κόσμου» ξεκινᾷ καὶ ὀλοκληρώνεται στὴ *μετάνοια*. Ὅσο περισσότερο βιώνει ὁ μετανοῶν, μέσα στὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας, τόσο περισσότερο γίνεται ταπεινός, βλέπει καθαρότερα τὴ δική του ἀνεπάρκεια, ἀλλὰ καὶ γεύεται τὴν ἀπειρὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ⁶⁷. Κι ὅσο πιὸ φιλόανθρωπα καὶ εὐαίσθητα συμπάσχει στὸν πόνο καὶ τὸ θάνατο ποὺ σκορπίζει ἡ ἁμαρτία ποὺ κατακλύζει τὴν κοινωνία μας, τόσο περισσότερο πασχίζει στὴν προσευχή. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι πουριτανικὸς καὶ αὐτάρεσκος ὄμιλος ἄμεμπτων, ἀλλὰ κοινωνία «μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, ψευστῶν, ὑπούλων»⁶⁸, «ἐρριμμένων εἰς γῆν ἀσθενῶν»⁶⁹, οἱ ὁποῖοι ὅμως, μεταποιούμενοι διὰ μετανοίας καὶ δακρύων, γίνονται μάρτυρες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ περιπατοῦν ὡς «τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»⁷⁰, ὡς «τέκνα φωτός»⁷¹. Ἔτσι πραγματοποιεῖται στὴν Ἐκκλησία ἡ

64. Βλ. Ἀρχιμ. ΣΑΧΑΡΩΦ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, «Ἄσκησις καὶ θεωρία», Ἔσσεξ: Ἰ. Μ. Τιμίου Προδρόμου 1996, σσ. 155-157. Βλ. ἐπίσης ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι., *Πρόσωπο καὶ θεσμοί*, ὁ.π., σ. 32-33.

65. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Λόγος 41.8*, P.G. 36.440B.

66. π. ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ*, ὁ.π., σ. 72.

67. Βλ. Ἀρχ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, καθηγούμενος Ἰ. Μ. Ἰβήρων, *Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ*, Ἀθήνα: Δόμος 1995 (2), σ. 16.

68. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς 5.7*, P.G. 55. 66.

69. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εἰς τὸν Ἡσαΐαν 5*, P.G. 70.1113C.

70. *Ρωμ.* 9.8.

71. *Ἐφεσ.* 5.8.

δυναμική πρόσληψη του άποτυχημένου ανθρώπου και ο έγκεντρισμός της άποτυχίας του στην κοινωνία τῶν ἁγίων.

Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ μήνυμα, τὸ Εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμο: ἡ μεταποίηση τῆς ἁμαρτίας σὲ μετάνοια, τῆς ὑπαρκτικῆς άποτυχίας σὲ πληρότητα ζωῆς, ἡ ἀποκατάσταση τῆς φυσικῆς κατὰ Θεὸν τάξης, «ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν Θεὸν ἐπάνοδος»⁷². Κι αὐτὸ τὸ μήνυμα δὲν εἶναι ἀπλὴ ἐπαγγελία, ἀλλὰ συγκεκριμένο γεγονός με ἱστορικὴ σάρκα. Εἶναι τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Ἡ μετάνοια ἔτσι γίνεται ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ὑπάρξεως. Στὴν Ἐκκλησία, ὁ ἄνθρωπος «ὑπάρχει ἀγαπώντας καὶ ἀγαπώμενος. Τὸν ἀγαποῦν οἱ ἅγιοι, τοῦ δίνουν “ὄνομα” προσωπικῆς ἑτερότητας καὶ τὸν προσλαμβάνουν στὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης τους παρὰ τὴν ἁμαρτωλότητά του, καὶ ὁ ἴδιος προσπαθεῖ νὰ ἀγαπάει τοὺς ἄλλους παρὰ τὴν ἁμαρτωλότητά τους, νὰ ζεῖ ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τῆς θνητῆς φύσης»⁷³.

Αὐτὸ προδιαγράφει μία θεμελιακὴ θέση ἀναφορικὰ με τὴν περιθωριακότητα: Ἡ προσωπικὴ καὶ συλλογικὴ ἑτερότητα καὶ διαφορετικότητα εἶναι καλὴ καὶ εὐλογημένη. Ὅπως ἡ φύση, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία γιορτάζει τὴν ἐνότητα πάντων, ἢ ὅποια προϋποθέτει τὴν ἑτερότητα⁷⁴. Ὅχι ἡ διαφορετικότητα ἀλλὰ «ἡ διαίρεση εἶναι πάντα ἁμαρτία καὶ κόλαση»⁷⁵. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐκκλησιασμένοι Χριστιανοὶ «οὔτε τὴν ἔνωση συνίχθουσιν ἐργαζόμενοι, οὔτε τὴν διαίρεσιν ἄλλοτριώουσιν»⁷⁶ ἀποπέμπουν «πᾶσαν συναίρεσιν καὶ διαίρεσιν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου»⁷⁷. Ἔτσι γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἡ ἑτερότητα δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς πρόφραση γιὰ ἀποκλεισμοὺς καὶ περιθωριοποίηση. Ἀντιθέτως, ὁ χριστιανὸς καλεῖται νὰ λειτουργεῖ στὸ περιβάλλον του ὄχι ὡς ὁ «ἀδάμας» τῆς μετροῦσιμης καὶ κωδικοποιημένης ἀρετῆς, τὸ κριτήριό τῆς «καθαρότητας» ποὺ ἀναδεικνύει τὴν

72. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, 2.30, P.G. 94.976A. Πρβλ. Μάρκος ὁ Ἀσκητῆς, «Περὶ νόμου πνευματικοῦ 8», Φιλοκαλία Α', σ. 110.

73. ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἡθους, ὁ.π., σ. 56-57.

74. Βλ. Valantasis Richard, "Gather the Fragments" - Jesus and the Impulse to Pluralism in Formative Christianity, Inaugural Lecture as Professor of N.T. and Christian Origins, Illiff School of Theology, Nov. 10, 1999, σ. 6.

75. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α., Φύση καὶ Ἀγάπη, ὁ.π., σ. 52.

76. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, Λόγος 39.11, P.G. 36.348A.

77. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, Ἐγχειρίδια θεολογικὰ καὶ πολεμικὰ πρὸς Μαρίνον, P.G. 91.88B.

«εὐτέλεια» καί «μηδαμινότητα» τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὸ εὐτέλές καὶ τὴν ἴδια στιγμή τὸ πλέον πολύτιμο ἀλάτι, πὺν ὑπηρετεῖ τὸν μυριοὑπόστατο Ἄδὰμ καὶ διακονεῖ τις ἀνάγκες του.

Ἡ παρουσία, λοιπόν, τοῦ χριστιανοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ σ' ὅλη τὴ δημιουργία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἕναν ἀκόμη πόλο ἰδεολογικῆς καὶ πολιτισμικῆς ἀντιπαράθεσης, πολὺ δὲ περισσότερο ναρκισσιστικῆς αὐταρέσκειας, ἀλλὰ καταλύτῃ ἐνότητας εἰρήνης καὶ ἀγάπης, δηλαδὴ μία εὐλογία. Στὴ θετικὴ αὐτὴ στάση τοῦ χριστιανοῦ ἀπέναντι στὸν κόσμον, ὁ κόσμος δὲν νιώθει νὰ ἀπειλεῖται καὶ δὲν κλείνεται σὲ ἀμυντικὲς περιχαρακώσεις. «Ἄν ὁ Χριστὸς δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς μερίδας τῶν Χριστιανῶν, ἢ τῆς ἰδεολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ ὡς ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖο τείνει ὁ κόσμος, ἡ στάση τοῦ κόσμου μπορεῖ νὰ εἶναι διαφορετικὴ»⁷⁸.

Ἡ ἀγιότητα, ὡς τὸ ἦθος τοῦ ἐκκλησιασμένου ἀνθρώπου, συνιστᾷ ὑπέρβαση τῆς συμβατικῆς ἠθικῆς, τοῦ ἐκάστοτε καθὼς πρέπει, τῆς νόρμας καὶ τῆς «κοινῆς λογικῆς». «Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγέθη ὀρίζονται στὸ πεδίο τῆς βιολογικῆς ὑπόστασης τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου καὶ στὶς συντεταγμένες τοῦ συναγελασμοῦ τῶν ἀτομικότητων. Γι' αὐτὸ καὶ ἀδυνατοῦν νὰ ἐκφράσουν τὸ πλέον θεμελιώδες: τὴ Ζωὴ πὺν γεννιέται καὶ γιορτάζει στὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία τῶν ἑτεροτήτων. «Ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι ζωὴ νόμων καὶ ἐντολῶν, ἀλλὰ ζωὴ μετοχῆς, ἀγάπης καὶ κοινωνίας μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁷⁹.

Ἡ μετάνοια, ὡς κατ' ἐξοχὴν μεταμορφωτικὸ βίωμα, ἀλλάζει τὸν τρόπο πὺν βλέπουμε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τοὺς ἄλλους· ἀλλάζει τὴ σκέψη, τὰ συναισθήματα, τὴ βούληση, τὸν τρόπο πὺν σχετιζόμαστε καὶ κοινωνοῦμε μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους μας. Ἀγκαλιάζοντας μεταποητικὰ ὅλες τις ἐκφάνσεις τῆς προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς, μεταμορφώνει τόσο τὴν αὐτοθεώρηση μέσα στὸ «κοσμικὸ» δίπολο τῆς νόρμας καὶ τῆς περιθωριακότητας, ὅσο καὶ τις σχέσεις τοῦ χριστιανοῦ ὑποκειμένου μὲ αὐτοὺς πὺν ἡ κοινωνία στιγματίζει ὡς περιθωριακούς.

Στὸ βαθμὸ πὺν ὁ χριστιανὸς ἀπαγκιστρώνεται ἀπὸ τὸν «καθωσπρεπισμὸ»⁸⁰ (νοούμενο ὡς ἰδεατὰ ὁμοιογενῆ ὁμάδα πὺν διεκδικεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὴ θετικὴ ἀναπαράσταση τοῦ «καλοῦ» καὶ νορμάλ, σὲ ἀντίθεση μὲ τις στερεοτυπικὲς

78. ΝΕΛΛΑ Π., «Λύτρωση ἢ θέωση;», *Σύναξη* 6 (1983), σ. 35.

79. Βλ. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ Γ., *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ὁ.π., σ. 243.

80. Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Φύση καὶ Ἀγάπη*, ὁ.π., σ. 33.

ἀναπαραστάσεις τῶν ομάδων πού κατηγοριοποιοῦνται ὡς «περιθώριο»), στρέφεται πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς καὶ νοηματοδότησης τῆς ζωῆς του. Καὶ ἐπειδὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα συνυπάρχουν μέσῳ τῆς φυσικῆς παρουσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νοοτροπίας, στοιχεῖα πού παραπέμπουν τόσο στὶς ἀναπαραστάσεις τοῦ «καθὼς πρέπει» ὅσο καὶ τοῦ «περιθωρίου», ἀμβλύνονται οἱ κατηγοριοποιήσεις καὶ κατὰ συνέπεια ἡ διομαδικὴ διαστρέβλωση.

Τὸ πλέον σημαντικὸ μάλιστα εἶναι ὅτι ὅσο κανεῖς («καθὼς πρέπει» ἢ «περιθωριακός») ἐγκεντρίζεται στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μετέχει μὲ τὸ δικό του προσωπικὸ τρόπο «ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως» στὸ καθολικὸ βίωμα τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι βίωμα κοινῆς τῶν ἑτεροτήτων, τόσο ἀναγνωρίζει εὐχαριστιακὰ τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς του ἑτερότητας καὶ τῆς ἑτερότητας τῶν ἄλλων, ὄχι ὡς ὄρους ἀκοινωνησίας, ἀλλὰ ὡς χαρίσματα καὶ δῶρα, τὰ ὁποῖα, ἐκκλησιασμένα καὶ διὰ τῆς ἀγάπης, γίνονται λειτουργήματα καὶ διακονήματα ὅλου του σώματος. Τὸ ἦθος (νοούμενο ὡς χῶρος καὶ ὡς τρόπος)⁸¹ αὐτοῦ του ἐγκεντρισμοῦ εἶναι ἡ «Σύναξη» τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐνόρεια ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα.

Γιὰ μία Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ τοῦ «περιθωρίου» τὸ ζητούμενο δὲν εἶναι νὰ ἀναπτύξει αὐτονομημένη μεθοδολογία καὶ πρακτικὲς «διαλόγου» ἢ/καὶ «βοηθείας» τῶν «περιθωριακῶν». Ἐνας τέτοιος προσανατολισμὸς θρησκευτικοποιεῖ τὴν Ἐκκλησία⁸² καὶ προϋποθέτει τὴν υἰοθέτηση τῶν «κοσμικῶν» κατηγοριοποιήσεων τοῦ «περιθωρίου» καὶ τὴν ἀντιμετώπισή του ὡς ἔξω-ομάδα, γεγονός πού ἐκκοσμικεύει τὴν Ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως, ὁ προσανατολισμὸς

81. Ἡ ἔννοια τοῦ ἦθους ἐδῶ χρησιμοποιεῖται μὲ ἐκείνη τὴν ἀρχικὴ τῆς σημασίας ἢ ὁποῖα συμπεριελάμβανε ὅλες τῆς διαστάσεις τοῦ χώρου (ὕλικου, πνευματικοῦ, ἰδεολογικοῦ, αἰσθητικοῦ κ.λπ.) μέσα στὸν ὁποῖο ὑφίσταται καὶ κινεῖται τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἔτσι τὸ ἦθος ἢ ἔθος στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γραμματεία ἀπέδιδε ἓνα εὐρὺ σύνολο ἑτερόκλητων..., ὅπως ἢ συνήθεια καὶ ὁ χαρακτήρας, μέχρι τὴν κατοικία. Βλ. HOFMANN J. B., *Ἑτυμολογικὸ λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς*, Ἀθήνα 1974. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἦθους ὡς χώρου ἐνοποιεῖ τὶς ἑτερόκλητες αὐτὲς σημασίες. Μ' αὐτὴ τὴν εὐρύτητα θεωροῦμε ὅτι χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος ἦθος στὴν περίφημη φράση τοῦ Ἡράκλειτου: *ἦθος ἀνθρώπων δαίμων*, τὸ ὁποῖο στὴ χριστιανικὴ του μεταφορὰ θὰ σήμαινε: Ὁ Χριστός, ἡ χώρα τῶν ζώντων. Βλ. DIELS H., *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Zurich-Berlin 1964, τόμ. 1^{ος}, 177, στ. 119.

82. Βλ. SCHMEMANN ALEXANDER, *For the life of the world*, ὁ.π., σ. 97, ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ἡ κρίσις τῆς προφητείας*, Ἀθήνα: Δόμος 1978(2), σ. 32.

τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ «περιθωρίου» στή βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐν Χριστῷ καί ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητικῆς κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων, «ἐκκλησιάζει» τήν Ποιμαντική στό ἦθος τῆς Σύναξης, ἦθος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Σ' αὐτό τό «κοινὸ ὄλων μας ἐν Χριστῷ σῶμα»⁸³, οἰκονομοῦνται ὅλα ὅσα ἐφευρίσκει ἡ ἀγάπη, καί χωροῦν ὅλα ὅσα ἀναβαπτίζονται ἐν ἀγάπῃ, ἀπ' ὅπου καί ἂν προέρχονται, καί τὰ ὁποῖα ὑπηρετοῦν ὡς διακονήματα τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ⁸⁴. Γι' αὐτό καί «κάθε προσπάθεια γιὰ ἀναγέννηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς πρέπει νὰ ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ τὴν Ἐνορία καί σ' αὐτὴν νὰ καταλήγει»⁸⁵. Ἡ Ἐνορία Ἐκκλησία συνάζει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ διεσπαρμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ καί σαρκώνει στὸ παρὸν τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, μέσα στὰ συμβατὰ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση μας ὄρια τῆς συνοικίας, τῆς πόλης ἢ τοῦ χωριοῦ ὅπου κατοικοῦμε. Καί ὡς σύναξη καί κοινωνία ἑτεροτήτων, αὐτὰ τὰ «ὄρια» τῆς ἐνόριας Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι φυλετικά, ἐθνικά, ἢ πολιτισμικά, ἢ κοινωνικά, ἢ ταξικά, ἢ συντεχνιακά, ἢ ἡλικιακά, ἢ ὅ,τι ἄλλο, παρὰ μόνο γεωγραφικά⁸⁶.

Ἡ εἴσοδος στὴ Σύναξη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἀποτελεῖ πράξη ἐξόδου ἀπὸ τὸν «κόσμο». Εἶναι εἴσοδος στὴ «νεφέλη» τοῦ Σινᾶ⁸⁷, στὸ γνόφο τῆς ἀγνωσίας⁸⁸. Γι' αὐτό καί ἡ εἴσοδος αὐτὴ προϋποθέτει νὰ ἀποθέσει κανεὶς τὸ βάρος ἀπὸ «τὸ φύλαγμα τοῦ πολῦτιμου θησαυροῦ τοῦ κορμιοῦ του (ποὺ τὸν κρατᾶ) μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἄσχετο καί ξένο πρὸς τὴν πληθυντικὴ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου»⁸⁹. Ἡ

83. ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ, «Ὁμιλήματα», *Πλησίασμα πέντε πεζῶν κειμένων παρεμφερῶν*, Θεσσαλονίκη 1972.

84. Βλ. π. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, «Πνευματικὴ Διαθήκη», *Σύναξη* 48 (1993), σ. 50.

85. π. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, «Ἡ σύγχρονη Ἐνορία: Ἐπακριβώσεις καί προοπτικές», *Ἐνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 1991, σ. 114. Βλ. ἐπίσης WARE ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, Ἐπίσκοπος Διοκλείας, «Ἐνορία καί Εὐχαριστία», *Ἐνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, ὁ.π., σ. 128-129.

86. Δὲν νοεῖται δηλαδή νὰ ἔχουμε ἄλλη σύναξη γιὰ τοὺς ἄσπρους καί ἄλλη γιὰ τοὺς μαύρους, ἄλλη γιὰ τοὺς Ἑλλήνες καί ἄλλη γιὰ τοὺς μετανάστες, ἄλλη γιὰ τοὺς δυνατοὺς καί τοὺς καθῶς πρέπει καί ἄλλη γιὰ τὸν ἀπλὸ λαὸ καί τοὺς περιθωριακοὺς, ἄλλη γιὰ τὶς γυναῖκες καί ἄλλη γιὰ τοὺς ἄνδρες, ἄλλη γιὰ τοὺς ἐνήλικες καί ἄλλη γιὰ τὰ παιδιὰ κόκ. Βλ. ΒΟΥΓΑΡΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ, «Ἡ ἐνορία: ἀδιέξοδα καί διέξοδοι», *Ἐνορία: Πρὸς μία νέα ἀνακάλυψή της*, ὁ.π., σσ. 32-33, ΓΟΥΣΙΑΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Ἐκκλησία καί κοινωνία*, Θεσσαλονίκη 1999 (2), σ. 61-62.

87. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Εἰς τὸν βίον Μωυσέως* 2, P.G. 44. 328.

88. Βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περὶ Μυστικῆς Θεολογίας* 1, P.G. 3.997.

89. ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ, ὁ.π.

είσοδος προϋποθέτει να έχουμε αποθέσει «πᾶσαν τὴν βιωτικὴν μέριμναν»⁹⁰, γιὰ νὰ εἰσέλθουμε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ὅλη τὴν παιδικότητα ποὺ ταιριάζει στὰ παιδιά, τὰ «μωρά» τοῦ Θεοῦ⁹¹. Εἶναι φυσικὴ ἀπάντηση στὸ κάλεσμα: «ξένο (μυστήριον) ἰδόντες, ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μεταθέντες»⁹². Ἡ «ξένωση» αὐτὴ εἶναι ξένωση ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς συμβατικότητες τοῦ αἰῶνος τούτου, ξένωση ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ συσχηματισμοῦ μὲ τὸν κόσμον τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων, τοῦ κατακερματισμοῦ καὶ τῆς περιθωριοποίησης, τὰ ὁποῖα ὑφέρπουν στὴν ἐπιδίωξη τῆς ταυτότητας, ποὺ ὑπαγορεύει ἡ κοινωνικὴ ἀναπαράσταση τοῦ «καθὼς πρέπει». Εἶναι μεταμόρφωση πάντων καὶ ξένωση ποὺ εἰσάγει στὴν ἀγία περιθωριακότητα καὶ μίμηση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ Περιθώριον τοῦ «περιθωρίου»⁹⁴.

Ὁ Χριστιανὸς ποὺ σπεύδει στὴ Σύναξη συντάσσεται στὴν περιθωριακότητα τῆς καθολικῆς ὑπαρξης, γίνεται ὁ «περιθωριακός» τοῦ Θεοῦ⁹⁵, τοῦ ὁποῖου ἡ ἑτερότητα λειτουργεῖ ὡς ὄρος ὄχι διαίρεσης, ἀλλὰ κοινωνίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ εἴσοδος του στὴ σύναξη δὲν συνιστᾷ φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ ξένωση ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἀκοινωνησίας, φυγὴ «πάσης ἰδίων καὶ ἀλλοτρίων σχέσεως»⁹⁶ καὶ μαρτυρία ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ γεγονότος ἀφ' ἑνὸς τῆς περιθωριακότητος τῆς προσωπικῆς ἑτερότητας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀγαπητικῆς ἐναρμόνισης καὶ κοινωνίας τῶν ἑτεροτήτων. Στὴν ἐνόρτια Ἐκκλησία, ἔτσι, αἴρονται τὰ στεγανὰ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ μέσα στὴν προσωπικὴ, ἀδελφικὴ καὶ ἀγαπητικὴ σχέση, χάνει τὸ ἀπαξιώτικὸ του περιεχόμενον κάθε στιγματισμὸς ποὺ ὑφίσταται στὰ χαρακτηρισμένα ὡς «περιθωριακὰ» ἄτομα.

Ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἀφορμὴ τοῦ στιγματισμοῦ τῶν «περιθωριακῶν», μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς μετανοίας ἐκκλησιαζόμενη, μεταμορφώνεται σὲ εὐλογία. «Ὅτι καὶ τοῖς γινομένοις καὶ νομιζομένοις κακοῖς ἀγαθοπρεπῶς κέχρηται ὁ Θεὸς πρὸς διόρθωσιν ἢ ὠφέλειαν ἡμῶν ἢ ἐτέρων»⁹⁷. Ἡ ἀσθένεια τῆς

90. Ἀπὸ τὸν Χερουβικὸ ὕμνον τῆς Θ. Λειτουργίας.

91. Βλ. *Ματθ.* 18.3.

92. Ἀπὸ τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον.

93. Βλ. Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, *Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, λόγος 72*, Σπανὸς 1895, σ. 282-283.

94. Βλ. ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ ΠΑΥΛΟΣ, «Μοναχισμός», *Σύναξη 35* (1990), σ. 15-16.

95. Γιὰ τὴν ἐνόρτια Εὐχαριστιακὴ Σύναξη καὶ τὸ «περιθώριον» βλ. ΒΑΡΡΙΑΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ.π., σσ. 423-435

96. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ 3 Περί ξενητείας*, P.G. 88.661 Πρβλ. ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ, *Τὶς ὁ σφζόμενος πλούσιος 37*, P.G. 9.641D.

97. ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Σχόλια εἰς τὸ Περί Θεῶν ὀνομάτων*, P.G. 4. 305D Βλ.

σαρκός καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν Ἐνορία ὡς τελείωση τοῦ κατὰ Θεὸν σθένους⁹⁸ καὶ ἡ ἀνυποληψία ὡς εὐλογημένη ἀπαλλαγὴ ἀπὸ «τὴν πικροτάτην δόξαν τῶν ἀνθρώπων»⁹⁹. Ἡ ἐκκλησιασμένη ἑτερότητα ἔτσι οἰκονομεῖ «διὰ τῆς πτωχείας τὸν ἀδαπάνητον πλοῦτον, δι' εὐτελείας τὴν ἀπόρητον δόξαν, δι' ἐγκρατείας τὴν ἀνώδυνον τρυφήν»¹⁰⁰. Ἡ φυλετική, ἔθνικὴ καὶ πολιτισμικὴ ἑτερότητα πλατύνει τὴν ἐπικοινωνία καὶ βεβαιώνει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς ἀγάπης. Τὸ μονήρες τῆς ἰδιοτροπίας ἐκκλησιάζεται στὴν ἡσυχία καὶ τὴ γαλήνη τῆς προσευχῆς, στὴν ἀποδοχή, τὴ συγκατάβαση καὶ τὴν ἀλληλοπεριχώρηση. Ἡ πορνικὴ ἐγωπαθὴς διάθεση μεταποιεῖται στὴν ἀγνή, ἐκστατικὴ καὶ σταυρικὴ ἀγάπη, ἡ ὁποία «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»¹⁰¹. Ἡ διανοητικὴ ὑστέρηση καὶ φυσικὴ ἀνεπάρκεια ἐπιβίωσης στὴν ἀνταγωνιστικὴ μας κοινωνία προικίζει τὴν Ἐνορία μ' ἐκείνην τὴν παιδικὴ ἀπλότητα καὶ ἀθωότητα ποὺ ἀνοίγει τὶς πόρτες τοῦ παραδείσου¹⁰². «Οὐ γὰρ κόποις, ἀλλ' ἀπλότητι καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται»¹⁰³.

Ἡ προτροπὴ τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ: «μὴ διαχωρίσης πλοῦσιον ἀπὸ πένητος, καὶ μὴ θέλε μαθεῖν τὸν ἄξιον ἐκ τοῦ ἀναξίου· ἀλλ' ἔστωσαν πρὸς σὲ πάντες ἄνθρωποι εἰς τὸ ἀγαθὸν ἴσοι»¹⁰⁴, πραγματώνεται στὴ βίωση τῆς Σύναξης ὡς Θείας Κοινωνίας, στὴν ὁποία ἀποκαλύπτεται τὸ παρὰ φύσιν τῶν κοινωνικῶν διακρίσεων... Τὸ ἦθος τῆς Σύναξης ἀφ' ἑνὸς ἐλέγχει τὶς διαιρέσεις ἀκοινωνησίας ὡς συμβεβηκότα τῆς πεπτωκυίας φύσης, ὡς «ἀρρωστήματα», τὰ ὁποία «ὑστερον ἐπεισῆλθε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων»¹⁰⁵, καὶ ὡς ἄφρονα¹⁰⁶ καπηλεία τῶν ἀνθρώπων συμφορῶν¹⁰⁷, καὶ ἀφ' ἑτέρου κινεῖ πρὸς τὴν ἀποκατάσταση καὶ θεραπεία τῶν δεινῶν τῆς ἀκοινωνησίας.

ἐπίσης ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Ὅμιλ. 80*, P.G. 58.728 καὶ Παλλάδιος, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία. Περὶ τοῦ Ἀββᾶ Ἀντωνίου 5*, P.G. 65.77.

98. Βλ. Β' Κορινθ. 12.9.

99. Ἀπὸ τὴν Κατανυκτικὴ Εὐχή.

100. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Πρὸς Ξένην 63*, Συγγράμματα Ε', σ. 226-227.

101. Α' Κορινθ. 13.5.

102. Βλ. *Ματθ. 18.3* καὶ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Ἠθικά 45 Περὶ ἰσοτιμίας καὶ ταπεινοφροσύνης*, P.G. 31.764.

103. ἸΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, *Κλίμαξ 26*, P.G. 88.1024B.

104. ἸΣΑΑΚ Ο ΣΥΡΟΣ, *Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, λόγος 23*, Σπανός 1895, σ. 99.

105. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Περὶ φιλοπτωχείας*, P.G. 35. 892A. Πρβλ. ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Εἰς τὴν Α' Τιμ. 12.4*, P.G. 62.563.

106. Βλ. ἸΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Περὶ μετανοίας 1.3*, P.G. 60. 687.

107. Βλ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Περὶ Πλούτου καὶ Πενίας 5*, P.G. 32. 1168C.

Κι αυτή η αποκατάσταση της ισοτιμίας και κοινωνίας δεν υπαγορεύεται από νόμους και ήθικους κώδικες, αλλά προκύπτει άβιαστα από την αγαπητική σχέση, που διακονεί τις ανάγκες των αδελφών. Έτσι μέσα στην ένοριακή βίωση της αγάπης του Θεού, που τρέφει τη φιλαδελφία, τα κοινωνικά δεινά που ένσκηπτουν στους στιγματισμένους και περιθωριοποιημένους αδελφούς, βρίσκουν τη θεραπεία τους. Ο «άποσυνάγωγος» του κόσμου βρίσκει αποδοχή, ο καταδικασμένος στη μοναξιά βρίσκει συντρόφους, ο έξαναγκασμένος σε φυγή βρίσκει συνενκδήμους, ο χειμαζόμενος βρίσκει λιμένα σωτηρίας, ο ένδειχς βρίσκει αδελφούς να ύπηρετήσουν την ένδειά του.

Στό θαύμα της Έκκλησίας, ή άπαξιωτική περιθωριακότητα μεταμορφώνεται στο μυστήριο της προσωπικής έτερότητας, στο μυστήριο του αδελφού¹⁰⁸, που ύπηρετεί την άνωθεν ειρήνη και την ειρήνη του σύμπαντος κόσμου. Αυτό το θαύμα σαρκώνεται στην κοινή τράπεζα και στο κοινό ποτήριο. «Στην Ένορία, την τοπική λειτουργική κοινότητα, έχουμε εύλογηθεί να ζοϋμε την Έκκλησία, να πραγματοποιοϋμε την Έκκλησία στην καρδιά του κόσμου, ...να διακονοϋμε και να υπερασπιζομαστε τον κόσμο και τον άνθρωπο όχι μέσα από ποιμαντικούς αυτοσχεδιασμούς και τον έκσυγχρονισμό της ποιμαντικής μας, αλλά με τη Λειτουργία της Εϋχαριστίας. ...Η έν έργω ανακάλυψη του θαύματος της Έκκλησίας άπαιτεί την έν νέου ανακάλυψη της πραγματικότητας της Ένορίας»¹⁰⁹.

Η ένόρια Έκκλησία καλείται να βιώνει αυτό το θαύμα, έτσι που να συνιστά εύχαριστιακή άναφορά και «παράθεση έαυτών και άλλήλων και πάσης της ζωής ήμων Χριστώ τῷ Θεῷ». Τότε γίνεται Σύναξη «εις εύχαριστίαν Θεοϋ και εις δόξαν»¹¹⁰ του Τριαδικού τρόπου της αγαπητικής κοινωνίας των έτεροτήτων. Η βίωση αυτού του θαύματος στην ένοριακή σύναξη συνιστά πράξη, λειτουργία και πρακτικές βίου, που καταφάσκουν την έτερότητα του προσώπου, αποκαθιστούν την κοινωνία των έτεροτήτων του Θεοϋ, των ανθρώπων και της δημιουργίας και όρίζουν το ήθος, το περιεχόμενο και την ποιότητα της Ποιμαντικής του «Περιθωρίου».

Τελικά, όσο ή ένόρια Έκκλησιαστική σύναξη βιώνει με έναν καθολικό τρόπο το μυστήριο της Έκκλησίας, τόσο ή κατηγοριοποίηση κάποιων συνανθρώ-

108. Βλ. π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Τό σώμα του ζώντος Χριστοϋ*, ό.π., σσ. 74-76.

109. π. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ, *Η έν νέου ανακάλυψη της ένορίας*, στο συλ. Ένορία: Πρός μία νέα ανακάλυψή της, ό.π., σ. 103.

110. ΙΓΝΑΤΙΟΣ Ο ΘΕΟΦΟΡΟΣ, *Πρός Έφρεσίους 13*, P.G. 5.656B (B.E.Π.E.Σ. 2, σ. 266).

πων μας ὡς «περιθωρίου» καὶ ἡ περιθωριοποίησή τους θὰ κατανοοῦνται καὶ θὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς τὰ προϊόντα τῆς ἀρχέγονης ἁμαρτίας τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων. Ἡ ὅλη διαδικασία (ὁμαδοποίηση, ἐνδο-ομαδική καὶ διομαδική διαστρέβλωση, κοινωνικὲς ἀναπαραστάσεις καὶ στερεότυπα, στιγματισμὸς καὶ περιθωριοποίηση) κινεῖται στὶς συντεταγμένες τῆς ἁμαρτίας, πὸν εἶναι ἡ μόνη «ἀνωμαλία».

Ἡ «Ποιμαντικὴ τοῦ “Περιθωρίου”», γιὰ τὴ Θεολογία καὶ τὸ βίωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δὲν μπορεῖ νὰ συνιστᾷ ἄμεση ἢ ἔμμεση ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς κατηγοριοποίησης. Κάθε προσπάθεια τῆς ποιμαντικῆς, ὅσο καλοπροαίρετη κι ἂν εἶναι, νὰ «μελετήσῃ» τὶς ἰδιαιτερότητες τῆς α΄ ἢ β΄ ὁμάδας, προκειμένου νὰ ἀναπτύξῃ «τεχνικὲς» καὶ μεθόδους ποιμαντικῆς προσέγγισης, θὰ συνιστοῦσε ἀποδοχὴ τόσο τῆς κατηγοριοποίησης ὅσο καὶ τῆς διαστρεβλωμένης ὑπαγωγῆς προσώπων σὲ στερεότυπα καὶ ὁμάδες. Βεβαίως δὲν πρέπει νὰ ἀγνοεῖ τὴν ὑφισταμένη στὸν «κόσμο» κατηγοριοποίηση καὶ τὶς δεινὲς ἐπιπτώσεις τῆς στὰ περιθωριοποιημένα ἄτομα καὶ τὴν καθόλου κοινωνία.

Γι’ αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία καλεῖται στὴν πράξη, μέσα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς Ἐνοριακῆς βίωσης τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία χωρὶς ὄρια ἀκοινωνησίας, νὰ λειτουργεῖ ὡς λιμάνι καὶ καταφύγιο ὧσων πλήττονται ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ στιγματισμοῦ καὶ νὰ συνεχίσει νὰ ἐργάζεται ἀθόρυβα, σταυρικὰ καὶ κενωτικὰ γιὰ τὴ μεταποίηση τοῦ «κόσμου» τῆς ἀκοινωνησίας τῶν ἑτεροτήτων σὲ Ἐκκλησία τῆς καθολικῆς εἰρήνης τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.